

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

PRÁCE S PREVENČÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

v rámci Orientačních dnů pro školy na pozadí kurzu Dobro a zlo

Lenka FIEDLEROVÁ

Praha 2006

Vedoucí práce: Mgr. Vojtěch Sivek SDB

Poděkování

Tato práce by nevznikla bez trpělivého vedení p. Mgr. Vojtěcha Sivka SDB a hlavně bez účasti na kurzech s pí. Mgr. Janou Kobylíkovou, Mgr. Klárou Traxlerovou a nejen jejich podnětných konzultací. Důležitou součástí mé práce byla konzultace s p. Mgr. Michaellem Martinkem, Th.D., SDB jedním z průkopníků Orientačních dnů v České republice, který mi poskytl nedocenitelné informace a vlastní zkušenosti s OD.

Zároveň děkuji za trpělivost své rodině a p. Mgr. Janu Horkému za veškerou podporu.

"Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *PRÁCE S PREVENČÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ v rámci Orientačních dnů pro školy na pozadí kurzu Dobro a zlo* vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury."

V Praze dne 15. 1. 2007

Lenka Fiedlerová

1. Obsah

1.	Obsah	4
2.	Úvod.....	5
3.	Představení Orientačních dnů pro školy	6
4.	Prvotní myšlenky, vznik a vývoj Orientačních dnů.....	7
4.1	Realizátoři Orientačních dnů a požadavky na ně kladené	8
5.	Cíle Orientačních dnů pro školy – dvojí motivace práce.....	10
6.	Témata Orientačních dnů.....	14
7.	Výchozí postupy práce.....	15
7.1	Princip primární prevence.....	16
7.2	Náboženský princip	17
8.	Použité metody a aktivity kurzu	19
8.1	Metody	19
8.1.2	Výchova prožitkem.....	20
8.1.3	Dramaturgie kurzu a scénář kurzu	21
8.2	Aktivity	23
8.3	Pomocník kurzu.....	25
9.	Vymezení cílové skupiny.....	26
10.	Kurzy nabízené Biskupstvím v Hradci Královém	27
10.1	Dosavadní zkušenosti s kurzy	30
11.	Kurz Dobro a zlo.....	32
11.1	Anotace	32
11.2	Cílová skupina	32
11.3	Cíle kurzu.....	33
11.4	Technické zázemí	34
11.5	Program kurzu.....	35
11.5.1	Příprava kurzu.....	35
11.5.2	Realizace kurzu.....	36
11.5.2.1	Den první	36
11.5.2.2	Den druhý	43
11.6	Následující a doprovodné aktivity	47
11.7	Primární prevence v kurzu.....	47
12.	Know-how úspěšného kurzu.....	47
13.	Závěrečné zamyšlení.....	50
14.	Resumé.....	51
15.	Použitá literatura	52
16.	Přílohy.....	54
16.1	Příloha 1 - Podklady Orientačních dnů.....	54
16.2	Příloha 2 – Příběh Bob a Alice – aktivita z kurzu Dobro a zlo.....	56
16.3	Příloha 3 – Tabulka AIDS – podklad pro stejnojmennou aktivitu	57
16.4	Příloha 4 – Úvodní slovo ke hře Osud.....	57
16.5	Příloha 5 - Hodnocení kurzu Dobro a zlo účastníky a pedagogy	58
16.6	Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu	61
16.7	Příloha 7 - Článek z Novin Jičínka č. 87, 13. 4. 2002.....	63

2. Úvod

V etapách lidského vývoje jsou chvíle, kdy člověk hledá své místo na Zemi, ptá se po důvodech své existence a možnostech, které mu tento život skýtá. Zmítán mělkými svůdnostmi světa hledá jistoty, o které se může opřít, a stejně tak svou pozici mezi vrstevníky a přáteli. Nejcitelněji jsou tyto tendence znatelné v období dospívání. V době, která podceňuje pojmy dobro a zlo a velmi zásadně se vztahuje především k orientaci na libost a nelibost, jsem dostala možnost podílet se na projektu Orientační dny pro školy (dále také OD). Posláním OD je přispívat k vytváření takových postojů mladých lidí, které je vedou k hledání dobra a zla, a umožňují jim zastavit se a zamyslet se nad vlastním hodnotovým žebříčkem, který si začínají vytvářet, a na němž budou stavět svůj celý život.

Však nejenom jednotlivec a hledání jeho vztahu ke své osobě a pozice ve společnosti, ale také celá školní třída a její pohyblivé vztahy a problémy jsou polem působnosti Orientačních dnů, které dle německého vzoru jako pouze jedno ze dvou zařízení v České republice realizuje Katechetické centrum Biskupství královéhradeckého. Vycházejí z náboženských motivů, ale zároveň celou svou práci opírají o témata a zásady primární prevence sociálně patologických jevů, a toto z nich dělá zajímavou aktivitu, jak v očích kolegů, pedagogů, tak díky adresně zvoleným metodám práce hlavně v očích účastníků. Zaujala mě pestrost jednotlivých kurzů, velký zájem o tyto kurzy a zároveň přístup a provozování projektu pod záštitou církevní instituce. Proto jsem si jako téma bakalářské práce vybrala Orientační dny a pilotní kurz Dobro a zlo, kterému budu věnovat praktickou část své práce, a na kterém bych chtěla demonstrovat práci s primární prevencí v praxi. Tento kurz pracuje s hodnotovým žebříčkem, motivací, závislostmi, třídním kolektivem a situacemi, kde je více řešení, aniž by některé bylo správné či špatné.

Cílem mé práce je tedy na konkrétním kurzu Dobro a zlo demonstrovat systematické způsoby práce s mladými na poli primární prevence sociálně patologických jevů. Chci se zabývat metodami práce realizátorů, najít důvody úspěšnosti jejich práce a pokusit se vytvořit model úspěšného kurzu pojmenováním základních pilířů a parametrů úspěšného kurzu.

První část mé práce je tedy zaměřená na úvod do problematiky Orientačních dnů, jejich vznik, vývoj a pozadí práce realizátorů v Hradci Králové. Následují kapitoly objasňující cíle a volbu prostředků k jejich dosažení.

Druhá část práce má demonstrativní charakter, kdy na konkrétním kurzu Dobro a zlo chci demonstrovat využití primární prevence v praxi atraktivní formou pro cílovou skupinu. Na pozadí pojmenovaných metod z první části práce se budu zabývat vším, co přípravu a realizaci provází. Díky tomu bych chtěla najít a pojmenovat základy, které jsou nezbytné pro realizaci úspěšného kurzu.

3. Představení Orientačních dnů pro školy

„Orientační dny jsou ve školení mládeže a práci s mladými běžný pojem pro jedno- nebo vícedenní akce pro školní třídy, přičemž obsahy jsou nasměrovány na účastníky a jsou stanoveny jednotlivými skupinami. Záměr přitom je vytvořit u mladých lidí čas, prostor a rámec pro orientaci mimo (školní) dennodenní život. Kromě toho mají dospívající a mladí dospělí příležitost hovořit o aktuálních a budoucích životních tématech. Školní třídy mají poznat a naučit se vážit si kolektivu ve třídě jako základu pro školní každodenní život a mají se angažovat pro jeho posílení. Zároveň má být umožněno poznání třídních kamarádů/kamarádek a učitelů/učitelek v jiném kontextu. Tímto se vědomě uvědomují, reflektují a odbourávají předsudky.“¹

Orientační dny organizované biskupstvím v Hradci Králové jsou jakýmsi rozcestníkem, směrovkou, která pomáhá mladým lidem hledat odpovědi na otázky, které jsou pro ně aktuální, a to jak pro ně samotné, tak pro jejich postavení ve skupině vrstevníků. Stmelují nově vzniklé kolektivy a zároveň jako projekt církevního zařízení poskytují mladým nový pohled na církev samotnou reprezentovanou mnohdy pokřivenými vzory různých náboženství v různých situacích – podomní návštěvy, rozdávání časopisů... (viz. např. výpověď účastnice v závěru kap. 7.2, str: 17).

---

¹ překlad z Wikipedie: <http://de.wikipedia.org/wiki/Orientierungstage> (německá internetová encyklopedie)

V rámci programů pracují na vytváření takových postojů mladých lidí, které by jim pomohly orientovat se ve vlastním životě a zaujímat postoje k problémům nejen dnešní doby. Ukazují situace z různých úhlů pohledu, a tak umožňují mladým nahlížet na ně z různých pohledů, a zároveň i komplexně. Díky tomu se pak mladí mohou rozhodovat dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, a tím OD vedou k zodpovědnosti nejen za jejich život, ale také k vymezení jejich postavení ve společnosti, vedou ke zdravému životnímu stylu, k překonávání sociálně patologických jevů ve společnosti, k prevenci a odmítání problematických životních postojů a jednání, k aktivnímu trávení volného času i k odpovědnosti v partnerských vztazích, a tím plní podstatné rysy preventivních programů.

4. Prvotní myšlenky, vznik a vývoj Orientačních dnů

Tato kapitola vychází z podnětné konzultace a seminární práce pana Mgr. Michaela Martinka, Th.D. s názvem *Orientační dny pro školní třídy. Nová forma pastorace mládeže v české církvi – vývoj, principy, zkušenosti.*, kap. 1. Historie str. 2-4. V podkapitole se budu věnovat realizátorům OD v Hradci Králové

‘Myšlenky OD mají silné historické kořeny v propojenosti farního společenství a školy vycházející z náboženských vědomostí a praxe mládeže – zejména exercicie pro mládež, duchovní obnovy a dny zamyšlení a dny loučení se školou.² Vznik Orientačních dnů je poté datován do období 70. let 20. století do Spolkové republiky Německo. V souvislosti s měnící se společenskou a náboženskou situací se jednalo o reakce církve na události doby.

Významným mezníkem v církevní i společenské praxi jsou události 60. let – zejména II. vatikánský koncil, studentské revolty a další. V souvislosti s těmito událostmi došlo k uvolnění vazby mezi školou a církví. Církevní akce, školní duchovní obnovy a další církevní aktivity vedené klasickým přednáškovým způsobem začaly ztrácet na své atraktivitě a církve tak hledala nové možnosti, jak oslovit mladé lidi ve školách.

V roce 1970 proběhly v Německu první experimenty s novým pojetím duchovních obnov pod názvem *Dny náboženské orientace*. Posvěcení této myšlenky

---

² Orientierungstage für Jugendliche. Katholische Schüler/innen-Jugend der Diözese St. Pölten, 1999, s. 9.

přišlo o pět let později, kdy společná synoda biskupů Německa vydala dokument Cíle a úkoly církevní práce s mládeží.

„Bylo by málo, kdyby jenom církev sama pracovala pro mládež. V církevní mládežnické práci jednájí sami mladí lidé. Nejsou jen adresáty služby církve, ale jsou rovněž jejími nositeli. Mládežnická práce má naučit dospělosti v církvi i ve společnosti, což může tím více, čím rozhodněji vede mladé lidi k tomu, aby sami spoluutvářeli život církve a společnosti.“³

V Rakousku se OD začaly realizovat v roce 1986 v tehdy nově postaveném salesiánském středisku Don-Bosco-Haus ve Vídni. Ten se stal také místem, odkud se tento projekt rozšiřuje po celé zemi, především díky každoročním kurzům pro vedoucí a referenty.

Projekt Orientačních dnů pod hlavičkou Královéhradeckého biskupství vychází ze stejnojmenného církevního projektu (v originále „Orientierungstage“), který existuje ve Spolkové republice Německo a v Rakousku více než 20 let. Později byl nastartován i v Holandsku a v Anglii, v současnosti se do projektu zapojilo již i Polsko.

V České republice začal tento projekt fungovat až v září 1999, kdy začal první experiment s realizací OD výchovně pastorační tým v salesiánském Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku u Zlína a zorganizoval během školního roku 1999/2000 celkem třináct třídních kurzů OD. Teprve v roce 2002 se OD rozjíždí pod hlavičkou biskupství v Hradci Králové.⁴

4. 1 Realizátoři Orientačních dnů a požadavky na ně kladené

Biskupství Královéhradecké se věnuje práci s dětmi, mládeží, rodinami, seniory, nemocnými apod. Od roku 1995 se také zaměřuje na programy pro školy - uskutečňuje besedy o poselství křesťanských svátků a od roku 1998 realizuje dvoudenní kurzy o životních hodnotách a jednodenní tématické výlety pro školní třídy. Prvním tématem, které Biskupství představilo a nabídlo školám, bylo téma Dobro a zlo, ale teprve od roku 2002 se začínají systematicky rozvíjet Orientační dny jako takové, a tím i transformuje dosavadní práci. Za projekt OD odpovídá Mgr. Jana Kobylíková, která myšlenku OD pomáhala rozvíjet už ve svém předchozím působišti - Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku (dále DIS Fryšták), a díky načerpaným

---

³ KAPLÁNEK, M. Pastorce mládeže. Praha 1999, s. 106.

zkušenostem napomohla vývoji již zaběhlého programu a vnesla do pozadí prvek spolupráce mezi těmito zařízeními, který se neustále rozvíjí. Společně s Mgr. Klárou Traxlerovou, která se OD zabývá od roku 2004, zajišťují administrativní i pedagogické činnosti, jejichž cílem je budování zázemí pro účinnou primární prevenci formou propagace, přípravy, realizace kurzů, reflexe získaných zkušeností a práce na dalším rozvoji. Jejich úkolem je i vytváření perspektivní fundraisingové politiky s cílem získávání finančních prostředků formou projektů, grantů, příspěvků nadací apod. Dalšími kmenovými realizátory OD jsou Ing. Mgr. Marie Zimmermannová, vedoucí Katechetického centra, která je jednou ze spoluzakladatelek prvního tématického kurzu „Dobro a zlo“, a stejně tak bývalý student Jaboku David Rejlek DiS., protidrogový koordinátor Okresního úřadu Jičín od roku 2001 do konce roku 2002, od roku 2003 pracovník Školského odboru města Jičín.

Adolescentní cílová skupina klade velké nároky na pedagogy, kteří vedou OD. Nejsou v roli učitele, proto mají větší možnost odpovědět na očekávání dospívajících: „Adolescenti často hledají dospělého, který by jim imponoval, představoval přirozenou autoritu a bral je vážně, jako stejně hodnotné partnery. Potřebují, aby jim poskytl potřebnou korekci jejich názorů a projevů. Akceptovaná autorita jim pomáhá rozlišovat, jaké chování je pro společnost ještě únosné. Podle E. Z. Friedenberga (1967) lze toto hledání vysvětlit jako projev existenciální úzkosti, potřeby najít nějakou vnější moc, která by dospívajícímu poskytla podporu a nejistotu odstranila. Taková autorita a moc může být i duchovního charakteru, protože právě ta by měla všechny potřebné vlastnosti“.⁴

Z důvodů kvalitní práce a dalšího rozvoje se na jednotlivých kurzech dále podílejí 1 – 2 instruktoři (dle typu programu), kteří jsou získáváni jednak z řad studentů, zejména pedagogických směrů v rámci školní praxe, nebo dalšími instruktory, kteří mají s prací s mládeží zkušenosti, nebo se chtějí této, či jiné podobné činnosti věnovat. Jejich nezaujaté pozorování i práce vnáší do zaběhlé praxe nové pohledy a nabízí další možnosti rozvoje a vize do budoucnosti. Zároveň jejich práce umožňuje navýšení počtu kurzů, které by jinak realizátoři sami nezvládli.

---

⁴ Vágnerová M. *Vývojová psychologie*. Praha, 2000, s 283.

Biskupství královéhradecké je řídicí institucí života církve v královéhradecké diecézi (území Královéhradeckého, Pardubického, části Středočeského, Libereckého

kraje a kraje Vysočina). Podporuje rozšíření projektu Orientační dny postupně do všech vikariátů diecéze (území o rozloze přibližně okresu) a vytváření podmínek k jeho samostatnému fungování v jednotlivých vikariátech. V roce 2006 se navíc podařilo realizátorům uspět v grantovém řízení z evropských strukturálních fondů a na základě toho v září nejen přijali dva nové pracovníky, ale

tento impuls se stal podnětem k diskuzi o cíli celého projektu Orientačních dnů, i o jednotlivých programech. Díky tomu také plánují v příštím roce rozšíření kurzů do nových regionů a stejně tak navýšení počtu kurzů.

5. Cíle Orientačních dnů pro školy – dvojí motivace práce

Cíle Orientačních dnů jsou rozděleny do dvou oblastí. Jednou oblastí je oblast primární prevence a druhou náboženské motivace.

V rámci primární prevence jsou cíle stanoveny v souvislosti se Strategií prevence sociálně patologických jevů (aktuálně Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008 – viz. Příloha 1 - Podklady Orientačních dnů) a dalších metodických a tématických textů. Přestavíme si jednotlivé body, ke kterým připojím svůj komentář čerpající z osobních rozhovorů s realizátory projektu a literatury.

1. Změna vnitřního klimatu škol, vztahů žáků a pedagogů a zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže v atmosféře pozitivního sociálního prostředí

První cíl je zaměřen na školní prostředí, které má významný podíl na utváření postojů mladých lidí. Zkostnatělý systém státního školství a postupné snahy o jeho revitalizaci napomáhají rozvoji podobných projektů, a tím dávají prostor pro změnu klimatu škol, které už není zaměřené pouze předávání vědomostí, ale zaměřuje se také na předávání sociálních dovedností, které jsou nezbytné pro další život žáka, a

v průběhu školní docházky se nezanedbatelně formují – tudíž na jeho osobnost a jeho postavení v kolektivu, v sociálním prostředí. Díky projektu OD mají také pedagogové možnost poznat svoje žáky v jiných pozicích a rolích, než které jim přísluší ve školních lavicích. Tímto kurzy výrazným způsobem napomáhají ke zkvalitňování výuky a přístupu školství k mladým.

2. Návaznost na Rámcový vzdělávací program pro základní a střední vzdělávání

V těchto letech 2006 - 2008 má naše školství projít rozsáhlými koncepčními změnami, zejména v oblasti základního a středního vzdělávání. Tyto změny jsou stanoveny v Rámcových vzdělávacích programech. Škola v tomto pojetí není již izolovaný vzdělávací ústav, ale přispívá spolu s ostatními činiteli (rodina, výchovné instituce a projekty, společenské prostředí atd.) k celostnému rozvoji mladého člověka.

Projekt svými metodami a prostředky přispívá v tomto procesu k následujícím edukačním cílům:

- podněcuje k tvořivému myšlení, logickému uvažování, řešení problémů a rozvíjí schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- umožňuje poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a napomáhá k jejich uplatňování spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi, vede k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- aktivně rozvíjí a ochraňuje fyzické, duševní a sociální zdraví, vytváří potřebu projevit pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací (a to nejen citlivé vztahy k lidem, ale i prostředí a přírodě)
- vede k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám

‘Zároveň Orientační dny vychází z toho, že jednou ze základních hodnot života lidské společnosti je stejná důstojnost všech lidí. Každý člověk z ní může žít tím více, čím více má rozvinuto svoje „lidství“, čím je lidsky vyzrálější.’⁵ Což je také nezanedbatelným prvkem kurzů Orientačních dnů.

Snahou celé koncepce OD je zapojit se u žáků do podnětů rozvíjejících jakýsi soubor klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná a připravit je tak

---

⁵ Srov. 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

na další uplatnění ve společnosti. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu, a k posilování funkcí občanské společnosti. Základem již dříve zmíněné důstojnosti člověka je uvědomění si vlastní „ceny“, ale i omezenosti (na všechny problémy nestačím sám, potřebuji k tomu druhé). „Objevit svoje cenu je možné pomocí druhých lidí – a od toho jsme na kurzech my, lektoři, kteří se snaží realizovat program tak, aby docházelo k posílení a zviditelnění toho dobrého, co v každém z klientů je. To jim pak může pomoci rozvíjet pozitivní postoj k sobě i k druhým lidem“⁶.

3. Prevence sociálně patologických jevů a program orientace dětí a mládeže na sféru zdravého životního stylu, vytváření a upevňování morálních hodnot

Devět let a převážná část dne strávená ve školních lavicích je dostatečně dlouhá doba, aby se škola výrazným způsobem podílela na zdravém vývoji a životním stylu mladých, stejně tak i na vnímání společnosti mladými.

Zároveň škola ze své pozice má omezené možnosti jak se věnovat této činnosti; přestože na školách působí Metodici prevence, ve většině případů nevytvářejí vlastní preventivní programy a spíše vítají programy nezainteresovaných lidí z venku. Ti mohou snáze nabídnout nezúčastněný pohled na dění a zároveň větší měrou pracovat s názory a postoji mladých. Navíc se na programech podílí mladí instruktoři, kteří mají k žákům generačně i společensky blíže, a proto je mohou snáz ovlivnit a nabídnout jim větší pole atraktivních pohledů a možností, které život skýtá.

Základními cíli prevence OD v rámci podpory zdraví a zdravého životního stylu jsou:

- rozvoj pozitivního sociálního klimatu – vytváření atmosféry klidu, pohody, bezpečí, zařazení do skupiny
- rozvoj komunikačních dovedností – adekvátní reakce (na úspěch/neúspěch či kritiku...), schopnost řešit problémy

---

⁶. 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

- rozvoj sociálních kompetencí – sociální dovednosti, které vedou k efektivní orientaci ve vztazích a zvyšují odpovědnost za chování a uvědomění si jeho důsledků
- rozvoj osobnosti k společensky akceptovaným hodnotám – rozvoj k mravním a morálním hodnotám, humanistickým postojům a zároveň práce na právním povědomí

4. Pomoc při hledání řešení již vzniklých sociálně patologických jevů v kolektivech školní mládeže

Díky otevřené atmosféře kurzů OD a nezainteresovanosti do konkrétního výchovného procesu daných škol mohou realizátoři OD nabídnout mladým pomoc při hledání řešení různých situací, kterou mladí více akceptují, než od svých vyučujících, případně rodičů. A to ať již formou situační intervence, pro kterou vytváří prostor samotný program kurzu, a kdy je možné pracovat na aktuálních situacích, tak hlavně také formou následné pomoci, pokud jednotlivec nebo škola projeví zájem a na realizátory OD se obrátí. Realizátoři OD mají rozpracovanou spolupráci s mnoha subjekty a institucemi, takže se daří vytvářet pestrou síť, ve které se zachytí nejen jeden problém, který je díky odhalení následně možné řešit.

„Měřitelné výsledky projektu se nejlépe sledují na Jičínsku, kde se podařilo rozvinout spolupráci s tamním městským úřadem. Z žáků, kteří v roce 2005 absolvovali kurz Orientačních dnů, cca 15 navštěvuje nízkoprahový klub pro mládež Exit, dalších 6 v tomto klubu pracuje jako dobrovolníci. 2 absolventi kurzů z jičínských škol se obrátili na p. Davida Rejla, protidrogového koordinátora a kurátora pro mládež, s nějakým problémem, s žádostí o radu, pomoc, konzultaci.

V jednom případě se následně po kurzu „Naše třída“ řešil závažný případ domácího násilí, které se dělo na účastníkovi kurzu. Sociální pracovník, zastupující MÚ Jičín, který se kurzu účastnil jako instruktor, měl tímto snadnější cestu k řešení problému.“⁷

5. Doplnění a realizace stávajících programů prevence a rozvoj spolupráce se subjekty realizujícími vládní, národní a evropské programy prevence

Realizátoři kurzů OD chtějí projekt neustále rozvíjet, zkvalitňovat a doplňovat nabídku, kterou v současné době poskytují. Chtějí tak rozšířit povědomí nejen o svých, ale i dalších primárně preventivních programech, a tak zároveň

⁷ Z Výroční zprávy 2005

poukázat na potenciál, který tyto programy skýtají. To se díky finanční podpoře ze strukturálních fondů EU, a díky tomu i zlepšení podmínek, začíná rozvíjet.

Důraz je však také kladen na náboženské cíle. Vychází z přesvědčení, že: „Lidská zralost pomůže každému jak v jeho životě „bez víry“, tak je zároveň předpokladem k přijetí víry, která člověku dá hluboký smysl života. V kurzech Orientačních dnů nám však „stačí“ pomoci klientům udělat alespoň malý krůček v procesu lidského dozrávání, v ideálním případě i otevřít perspektivy tohoto procesu a nasměrovat ho.“⁸ Tudíž se zaměřují na rozvoj lidské stránky osobnosti, díky čemuž je následně možné objevovat věci transcendentální.

Co se týče **konkrétních cílů** jednotlivých kurzů, tak ty se stanovují podle velikosti třídy, věku, složení, životní situace účastníků, ale také podle místa, doby trvání, prostorových, časových a personálních možností a také dle zvoleného tématu kurzu! Více se tomu vrátím v části práce věnované kurzu Dobro a zlo.

6. Témata Orientačních dnů

Témata OD vycházejí z cílů realizátorů a otázek, které mladé zajímají. Ale stejně tak z materiálů a předmětů zájmu preventivních programů, taktéž z osnov občanské nauky a základů společenských věd, přičemž zahrnují především aktivity týkající se témat⁹:

- Osobní identita, smysl života
- Mezilidské vztahy - rodina, přátelství, partnerství, sexualita
- Budoucnost - studium, zaměstnání, povolání
- Globální otázky - ekologie, mezinárodní vztahy, etika jednání
- Negativní jevy ve společnosti – rasismus, xenofobie, kriminalita, vandalismus, násilí
- Závislosti a jejich dopady – drogy, alkoholismus, patologické hráčství
- Problematika sekt, okultismu a nových náboženských směrů
- Otázky víry a náboženství - jejich místo v životě a ve společnosti

⁸ 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

⁹ Projekt Orientační dny pro školy královéhradecké diecéze 2004, srov. Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008, str. 7

7. Výchozí postupy práce

Orientační dny probíhají zejména formou dvoudenních akcí, jejichž témata si vybere třídní kolektiv. Náměty jsou stanoveny dle aktuálních témat mladých v kooperaci s tématy primární prevence. Důraz je kladen na vývojové potřeby mladých. Jsou prostorem, který může pomoci žákům atraktivní formou získávat základní orientaci ve vlastním životě, a to vše za asistence pedagogických pracovníků. Přemýšlejí o tématech, které se nově objevují v jejich životech, či součástí jejich životů jsou. Drogy, sebevědomí či vztahy jsou jedny z témat, o kterých OD pomáhají přemýšlet a hledat důležité vlastní postoje. Během programu mají účastníci čas zastavit se, zamyslet se, pohlédnout na své problémy s odstupem a z různých úhlů.

Výchozí postupy práce, o které se realizátoři a kvalitní program opírají¹⁰:

- **Dynamika třídního kolektivu:** Několik společně strávených dní, zvláště v nových kolektivech, má nedocenitelnou váhu ve vývoji osobních i skupinových vztahů ve třídách. Zároveň mohou pomoci odhalit problémy již existující.
- **Spolurozhodování:** Před samotnou akcí účastníci vyplňují dotazník s tématy, které je zajímají, či chtějí mít součástí programu. Na samotné akci se zároveň sami rozhodují, jestli na tématické bloky pozvou své učitele, kteří by se jinak programu neúčastnili.
- **Otevřenost a respekt:** Cílem kurzů je vytvořit prostor pro otevřenost a svobodu ve vyjadřování vlastních názorů. I přes pestré diskuze by měl být každý názor respektován.
- **Náboženská otevřenost:** Možnost diskutovat nad spirituálními otázkami mnozí mladí jinde nezažijí. Ať už v rámci různých náboženských vyznání, které se ve třídním kolektivu vyskytnou, tak i z hlediska nespecifikovaných transcendentních věcí.
- **Dobrovolnost:** Žáci jsou předem informováni o akci a důležitosti jejich zapojení v rámci osobní otevřenosti v tématickém dialogu.

---

¹⁰ Srv. Martinek M.: Orientační dny pro školní třídy, kap. 2.2 Principy, str. 7

Proto se musí sami rozhodnout, zda se chtějí takové akce zúčastnit. Pokud ale účast odmítnou, zůstávají ve škole a věnují se běžné výuce.

V praxi se tyto postupy osvědčují. Pro nové kolektivy jsou kurzy výborné pro stmelení kolektivu a u těch starších se daří pracovat na skupinových normách. To se daří zejména díky respektování specifických vývojových tendencí adolescentního věku, které jsou pro tento věk charakteristické. Účastníci kladně hodnotí, že se na kurzu mohou podílet, a že se někdo zajímá o jejich názory, které nejsou apriori špatné. Prostředí kurzů také vytváří prostor pro otevřenost, které se mladí jinak bojí a dávají si pozor, před kým hovoří.

Co se týče náboženské otevřenosti, spousta mladých se s církví ještě nikdy nesešla – mimo médií a podobných prostředků – ale zároveň jsou otevření diskusi o transcendentních otázkách. Málokdy se stane, že mladí účast na kurzu odmítnou, nicméně jsou i případy, kdy rodiče nestojí o účast svého dítěte na kurzu pořádaném církevní institucí. V takovém případě student zůstává ve škole a věnuje se běžné školní výuce. Takovýto student je však ochuzen o dynamický vývoj třídních vztahů, které díky společně stráveným zážitkům nabírají určitou hloubku a celkový posun.

7.1 Princip primární prevence

Zde se budeme více zabývat prevencí jako fenoménu. Ve Slovníku sociální práce je prevence: „Souborem opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti (kriminalita, prostituce, toxikomanie, xenofobie, rasismus, sociální parazitismus, násilí apod.)“¹¹

Orientační dny se hlásí k preventivním projektům, a to zejména primárním. Primární prevence se orientuje na veškeré aktivity realizované s cílem předejít různým problémům - proto se jedná o nespecifickou primární prevenci.

‘Jedná se o aktivity, které nemají striktně přímou souvislost s užíváním návykových látek. Podporují zdravý životní styl a obecně snižují riziko vzniku sociálně-patologických jevů. Patří sem zájmové kroužky, sportovní aktivity a programy zaměřené na zlepšení životního stylu.’¹²

¹¹ Matoušek, O.: *Slovník sociální práce*, str. 164

¹² Srv. <http://www.odrogach.cz/index.php?p=&sess=&disp=texty&offset=101&list=101&shw=100002>

Kurzy OD jsou nespecifické, neboť se zabývají různými tématy od osobní identity a vztahů v kolektivu, přes sexuální vztahy, závislostí, násilí, etnické i náboženské otázky (viz. kapitola 6. Témata OD na str. 14). Všechna tato témata mají souvislost s oblastmi prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže stanovenými resortem školství, mládeže a tělovýchovy .

Ale hlavně, díky bohatým zkušenostem probíhají kurzy formou osvědčených zážitkových aktivit, které jsou atraktivní pro mladé, a díky návazným reflexím jednotlivé činnosti nevyznívají do prázdna, ale dále se s nimi pracuje nejen na kurzu, ale i formou dalších aktivit, jak se skupinou, tak s jednotlivci. Proto mají Orientační dny jedinečný podíl na primárně preventivních aktivitách v Královéhradeckém kraji.

7. 2 Náboženský princip

V rámci historického vývoje byly Orientační dny přelomem a samotná myšlenka výzvou pro nové vnímání církve a náboženských ideálů nejen u mladých. Zatímco v minulosti šly církevní aktivity ve školách a organizované pro školy pouze směrem mohutného získávání a nezáživného předávání a fixování náboženské víry, snahou OD je prezentovat katolickou církev jako živé společenství respektující výzvy doby a vytvářející prostor pro hledání vlastního postoje k těmto výzvám, samotnému smyslu života a víře vůbec.

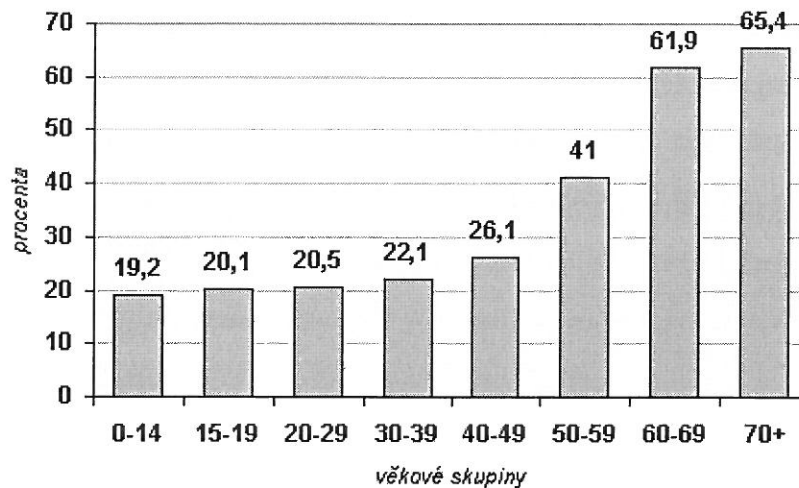
„Opírají se například o encykliku Evangelii nuntiandi, což je jeden ze základních novověkých celocírkevních dokumentů o úsilí církve přiblížit všemi lidem radostné poselství evangelí – tj. úsilí Božím osvobodit člověka od všeho, co mu škodí k dosažení šťastného a smysluplného života. Tento dokument mimo jiné rozlišuje adresáty tohoto poselství a obrací se také ke všem lidem bez ohledu na jejich postoj k víře v Boha v křesťanském pojetí.“¹³

V roce 2001 proběhlo v České republice sčítání lidu a v rámci něj výzkum složení obyvatelstva z hlediska víry. Obecně lze říci, že stupeň religiozity ve srovnání s posledním sčítáním z roku 1991 klesl. Navíc sekularizační tendence vedou k výraznému poklesu osob hlásících se k náboženskému vyznání; v první řadě u mladších věkových kategorií.

---

¹³ 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

Podíl věřících (celkem) v jednotlivých věkových skupinách v %¹⁴

Reakcí nejen na tento výzkum, ale hlavně na dlouhodobý viditelný stav situace, byla snaha zajímat se o skutečný život mladých lidí, hledat spolu s nimi odpovědi na otázky, které hýbou jejich životem, namísto přednášení o otázkách, které si oni sami vůbec nekladou. Církev tak začíná pro mladé lidi zaujímat pozici, kdy se snaží pomáhat jim v jejich problémech, aniž by to bylo podmíněno souhlasem mladých s naukou a plněním různých náboženských, či jiných požadavků.

„Je zapotřebí mít na paměti, že tu jde o 'výchovnou' cestu, která se ujímá mladých v situaci, v níž se nalézají, a snaží se je podpírat a usměřňovat, aby kráčeli k plnému lidství v té míře, jaká je pro ně možná. Lze jí tedy projít i v těch situacích, v nichž výslovná zvěst o Kristu je nesnadná, neproveditelná anebo tam, kde se ještě musejí vytvořit minimální předpoklady, aby se jí dostalo sluchu.“¹⁵

Snahou tedy není přednášení náboženských témat, Orientační dny nejsou náhražkou vyučování náboženství. V rámci kurzů je však vytvořen prostor pro diskutování nad spirituálními otázkami, ke kterým se mladí třeba jinde nedostanou. Potenciál OD spočívá v pohledu na církev reprezentovanou realizátory OD jako na živou instituci, která se zajímá o aktuální otázky a problémy mladých, což je i pro samotné mladé mnohdy velkým překvapením.

¹⁴ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_podle_vysledku_sldb_200_1753951

¹⁵ Dokument 23, Generální kapituly Salesiánů Dona Boska: *Výchova mládeže k víře*, str. 104.

„...To jsem opravdu potřebovala, protože zmatky a překážky nového života na SŠ mě opravdu hodně vysílily. Taky jsem ještě nikdy nebyla v kostele a kromě jehovistů se o nás z náboženství nikdo nezajímal. Přestože nevěřím v Boha, vedoucí byli úplně normální, nic nám nevtloukali a byla s nima sranda. Hodně jsem se tady nad sebou zamyslela a uvědomila si, že se dají všechny životní překážky překonat. Dalo mi to za dva dny opravdu dost, nejen, že jsem poznala své spolužáky, ale také sama sebe a chuť do života...“¹⁶

8. Použité metody a aktivity kurzu

Z různých preventivních výzkumů (např. Nešpor, Csémy: Léčba a prevence závislosti) je zřejmé, že u dospívajících mladých lidí, zejména na druhém stupni základních škol, by preventivní programy neuspěly, pakliže by byly organizovány formou prostých přednášek, či jiných aktivit, třeba i zneužívajících postavení autority. Naopak aktivity využívající dynamiky skupiny, vrstevnické programy (peer-programy), či aktivity založené na spolupráci více složek společnosti (např.: rodina-škola, škola-psychologické poradny...), a stejně tak aktivity založené na prožitku slaví úspěch.

8.1 Metody

Oproti běžné školní výuce program OD využívá právě ony progresivní metody, jejichž úspěch je dán skupinovou dynamikou - hlavně zapojením emočních a volných schopností účastníka kurzu do zpracování poskytovaných informací a zážitků. Velmi pozitivní ohlas má i často používaná týmová práce, kdy mladí netradiční či kreativní formou pracují na společném díle.

Zkušenosti hovoří, že: „V původním programu byly obsaženy jak zážitkové metody, tak například přednášky s diskuzí a např. meditace obrazů nebo diskuze o filmu. Ty byly postupně nahrazovány zážitkovými aktivitami, které se jeví jako nejúčinnější pro drtivou většinu účastníků.“¹⁷

---

¹⁶ Ze zpětné vazby jedné z účastnic kurzu Dobro a zlo - 2003

¹⁷ 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

Při práci se tak využívají především interaktivní a kreativní metody a již zmiňované různé formy skupinové práce. K nejdůležitějším patří rozhovor, práce v malých skupinách i v plénu, kreativní zpracování tématu (využití různých technik i druhů materiálu), metody převzaté a upravené pro Orientační dny z psychologie (testy, psychodramata a projektivní techniky), relaxační techniky (meditace s hudbou, ztišení) a zážitková pedagogika (postavená na technikách, ve kterých si mohou účastníci dané téma skutečně prožít a následně reflektovat).

8. 1. 2 Výchova prožitkem

Výchova prožitkem, zážitkem, zážitková pedagogika, výchova dobrodružstvím – všechny tyto termíny znějí tak různě a přece jsou si velmi blízko. Všechny tyto výchovy a pedagogiky mají společný zážitek, skutečný prožitek něčeho nového. Jsou to skutečně prožitky silné, o které se musí člověk zasloužit, vynaložit určitou (někdy nemalou) námahu. Jak píše M. Csikszentmihalyi ve své knize O štěstí a smyslu života: „V přímém rozporu s tím, co si obvykle myslíváme, nejsou nejlepšími okamžiky našeho života pasivní chvíle, kdy něco přijímáme nebo kdy odpočíváme – i když tyto zážitky mohou také být příjemné, pokud jsme tvrdě pracovali, abychom jich dosáhli.“¹⁸ Obvykle se o vše, co za něco stojí, musíme zasloužit vlastním snažením, vypětím svých sil až na samu hranici. Je dokázáno, že člověk si nejlépe pamatuje a posléze vybavuje poznatky, které získal na základě vlastní zkušenosti, autentického osobního zážitku.

Kolik si vybavíme z nových poznatků po určitém čase:¹⁹

Poznatek získaný	sdělením	sdělením s ukázkou	sdělením, ukázkou a zážitkem
Po třech týdnech si vybaví	70 %	72 %	85 %
Po třech měsících si vybaví	10 %	32 %	65 %

Proto jsou účastníci kurzů stavěni do situací, jejichž řešení vyžaduje rozhodnost, důvtip a vzájemnou spolupráci členů skupiny. Některé aktivity jsou také spojené s určitou dávkou nebezpečí, s vytvořenými nebo přirozenými překážkami, jejichž překonávání přivádí účastníky k poznávání svých hranic, k jejich lehkému

¹⁸ M. Csikszentmihalyi: O štěstí a smyslu života, str. 11 - 12

¹⁹ Z výzkumu na www.ceskacesta.cz

pozvolnému a vychovatelem řízenému (či spíše kontrolovanému) překračování. Dochází zde ve vypjatých situacích k nutné spolupráci, a to učí člověka sebeovládání. Často také člověk poleká sám sebe, když objeví svoje skutečné pocity a motivy. Nicméně kýžené ovoce přináší teprve zrevidování těchto zážitků, ať samotnými účastníky osobně, tak společně při reflexi.

8. 1. 3 Dramaturgie kurzu a scénář kurzu

Umění zvládat dramaturgii (volbu a výběr programů, které budou použity na kurzu za účelem splnění jeho cíle) dělá z instruktora začátečníka Pana instruktora, který ovládá instruktorské mistrovství. Toto umění dává do vztahů a vazeb výchovně, vzdělávací a další cíle s konkrétními programy.

„Dramaturgie je metodou, jak vybírat a poté seřazovat jednotlivé programy a další děje do času, který má kurz k dispozici, s cílem dosáhnout co největšího účinku.“²⁰ Kdo dokáže uspořádat kurz, v němž všechno běhá jako po drátku, a nic není ponecháno náhodě, kdo umí zařídit, aby se účastníci nadchli a nikdy na svůj pobyt nezapomněli, ovládl patrně nejdůležitější z moha instruktorských řemesel – umění dramaturgie.

V rámci dramaturgické přípravy je potřeba držet se několika bodů, na které se při přípravě všech aktivit nesmí zapomenout:

- a) **úvodní fáze** – je potřeba vytvořit příhodnou atmosféru, navnadit a zaujmout studenty. Vytvořit atmosféru napětí, očekávání (dle příslušné aktivity; jinak se odstartuje závod a jinak prezentuje psychologická aktivita). Musíme připravit rozdělení hráčů, ať už individuální nebo skupinové; náhodné či cílené). Do úvodní části patří také výklad pravidel, která musí být jednoznačná, jasná, stručná, přesná. Mohou být uvedena slovní nebo i písemnou formou a nejdůležitější je, že co není zakázáno, je povoleno. Proto je potřeba klást důraz na přesnost, stručnost a jasnost!
- b) **realizace aktivity** – zde je nutné uvědomit si, že hra se musí vystupňovat, musí mít spád a díky tomu případně i navozovat nečekané situace. Důležité je rozmyslet si i způsoby ukončení aktivity a časový odstup reflexe.

---

²⁰ O. Holec: Instruktorský slabikář, str. 37

Při plánování aktivit - v dramaturgii jde o „namíchání“ z rozmanitých programových zdrojů takový nápoj, který bude chutnat všem, a který bude na jedné straně respektovat předem stanovené cíle akce, a na druhé straně vyhovovat mentalitě i zájmům jejich účastníků. Stejně tak je nutné brát ohled na danou akci a přítomný kolektiv a předložit vybrané programy v pravý čas, tj. ve správnou hodinu, ve správný den, koncipovat promyšlené a nikoliv náhodné kombinace.

Je zapotřebí mnoha úvah, mnoha diskusí, mnoha zvažování, aby nám vznikla představa kurzu, zapojení a zařazení jednotlivých částí programu, jejich časová dotace a odůvodnění jejich zapojení, časový rozvrh... Z toho všeho nám vznikne výstup v podobě scénáře kurzu.

Nedělejme si iluzi, že lze přesně naplánovat, co jak bude, a potom to také tak bude! Žádný dokonalý kurz na papíře ještě nevznikl, protože realita vždy přinese nové požadavky a je třeba pružně reagovat. Přesto příznivá atmosféra, spokojenost účastníků a zejména účinek jednotlivých programů jsou výsledky, které vznikají na základě tvrdé dřiny, a ne náhodou.

Obecně totiž platí, že úsilí a čas, který věnujeme v době příprav, nalezení cíle a dramaturgickým úvahám (o vhodnosti použití jednotlivých programů, programu jako celku a tvorbě scénáře) může vést, a také vede k vyšší kvalitě a účinnosti našeho snažení. To je důležité především pro nás, kteří chceme vyzvednout výchovné a vzdělávací cíle kurzů.

Kurzy Orientačních dnů se neustále vyvíjejí, přestože i pilotní kurz, později nazvaný Dobro a zlo, běží od roku 1998, několikrát prošel změnami, díky kterým bylo možné zajistit jeho kvalitativní růst a zároveň díky čemuž neskončil jako stereotypní neaktuální aktivita – jak se říká: „dávno mimo mísu“.

Zvládnutí dramaturgie je vždy trochu vědou a trochu uměním, určitě zde vždy výborně uplatníme již nabyté zkušenosti, ale vždy je to sázka do loterie. Ono totiž dva naprosto shodné kurzy dopadnou s různými účastníky každý jinak. A navíc ve hře jsou samozřejmě také naše chyby, jimž se přes sebevětší snahu nevyhneme – jsme přece lidé! Proto je potřeba neztrácet hlavu a využít toho nejlepšího, co v nás je a kreativně reagovat. Stejně tak i účast různých instruktorů z různých míst mnohdy přináší do léta zaběhlých kurzů nové nápady a inovace, které program neustále posunují, případně modifikují dle potřeb jednotlivých tříd.

„Kurzů se účastní různé třídy s různými lidmi, proto je vždy nutné jednat přízpůsobivě v daných situacích, je třeba brát ohled na účastníky a program

přizpůsobovat jejich potřebám... Pracujeme s „živým materiálem“, každá třída je jiná. Známe principy, ale nemůžeme říci, že si v každém jednotlivém případě víme rady... Výsledky našeho úsilí nejsou závislé jen na naší práci a na našich metodách, ale také na množství bariér, které každý v sobě má, a které mu brání se otevřít a něco se sebou dělat.“²¹

Scénář kurzu je výsledkem všech úvah, dramatického hledání a bádání. V průběhu příprav se mění, především díky postupnému poznávání věcí budoucích. Zachycuje představu o celém společném díle a je v průběhu přípravy i na kurzu samotném každodenním nástrojem práce celého týmu. Je tedy třeba, aby byl co nejpřehlednější. Scénář kurzu Dobro a zlo, kapitola 11.5 Program kurzu, str. 35.

8.2 Aktivita

Jednotlivé aktivity kurzů, by se daly shrnout do následujících kapitol.

1) seznamovací aktivity

Sem patří většina aktivit realizovaných během nebo po příjezdu účastníků. Jsou to aktivity zaměřené na seznámení, a to ať už realizátorů s účastníky, či účastníky mezi sebou (zvláště kurzy určené žákům „nových tříd“ – 1. ročník SŠ, 6. třídy ZŠ po odlivu na gymnázia, sloučení tříd apod.). Cílem je vyjma seznámení odstranění bariér, navození přátelské atmosféry, stanovení pravidel jednání a průběhu kurzu.

2) uvolňovací aktivity, tzv. rozechříváčky

Krátké, většinou fyzicky nenáročné činnosti, závody, hry, které slouží k oživení atmosféry a protažení těla. V některých případech mají také skrytý podtext, se kterým se pracuje závěrem programu.

3) aktivity na uvedení do tématu

Úvodní, či motivační aktivity, jejichž cílem je připravit půdu následujícím aktivitám. Vytvořit atmosféru plnou napětí a očekávání, nadšení a zaujetí pro věc.

4) diskusní aktivity

---

²¹ 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

Cvičí se při nich schopnost argumentace a zároveň naslouchání, postižení širších souvislostí, v rámci práce ve skupinách také schopnost domluvit se na kompromisu.

5) meditační či pohybové aktivity (pohybové zejména venku)

Meditační hry jsou zaměřené na odpočinek, rozvoj kreativních dovedností, na prožívání - emoční sféru. Naopak cílem pohybových her je spolupráce, případně i překonání strachu, rozvoj důvěry v pomoc druhého, k týmové spolupráci. Přispívají k sebepoznání, zážitku překračování vlastních hranic, poznání ostatních v zátěžových situacích, k rozvoji důvěry k ostatním a zodpovědnosti vůči ostatním. Patří mezi aktivity, z nichž mladí odcházejí s hlubokými zážitky.

6) reflexní aktivity

Při veškerých akcích, které mají nějaké výchovné ambice, by mělo po skončení následovat zpětné hodnocení (reflexe). Nejen na Orientačních dnech jde o nejdůležitější části kurzů a jednotlivých aktivit. Poté, co si účastníci odžijí nějakou zkušenost, následně reflektují její obsah – ohlížejí se zpět a zároveň srovnávají vlastní prožitky s prožitky skupiny. Stejně tak se pracuje s budoucností - jak lze nabyté zážitky přenést do „normálního“ života.

Pro realizátory je reflexe přínosem také v tom, že vidí, co aktivita u účastníků vyvolala. Mohou zde zpětně nacházet momenty, které nebyly nejlépe zvládnuty a brát si pro příště nové náměty a inspirace pro zlepšení aktivity.

S reflexí úzce souvisí tzv. Kolbův cyklus učení²², kde je jasně naznačen postup učení zkušeností, z něhož vychází princip výchovy pomocí zážitků. Jsou na něm vidět jednotlivé fáze, které jsou důležité při hodnocení aktivit.

²² Z www.ceskacesta.cz

Tento náskres nám nastiňuje kromě jiného několik fází reflexe

1. Prožitek – uvědomění si, co se událo
2. Vyjádření pocitů – co to v nás zanechalo, sdílení pocitů nálad a emocí
3. Hodnocení – co jsme se danou aktivitou naučili, nebo mohli naučit
4. Hledání souvislostí – souvislosti, které se objevily díky rozboru, příprava nové aktivity

7) aktivity při zakončení kurzu

Mají nedocenitelnou váhu jakožto shrnutí celého programu, i jako poselství, které si mladí odvázejí do každodenního života. Jedná se o kreativní formy, díky kterým si každý účastník odveze domů pozitivní povzbuzení, a stejně tak si odváží celá třída svoji práci, ke které se mohou kdykoliv vrátit, případně s ní dále pracovat.

Ve všech uvedených aktivitách jsou přitom obvykle využívány techniky moderovaného rozhovoru, nicméně účastníkům je dána možnost individuálního rozhovoru s instruktory. Také pedagogický doprovod má možnost účastnit se programu spolu s žáky mimo aktivity, při kterých by přítomnost pedagogů mohla způsobit zábrany ve vyjadřování k daným tématům. Díky tomu se prohlubují vztahy nejenom v rámci třídního kolektivu, ale taktéž v rámci lidí realizujících konkrétní výchovný proces.

8.3 Pomocník kurzu

Orientační dny realizované pod hlavičkou Královéhradecké diecéze mají jedno malé specifikum. Je to jakýsi pomyslný partner kurzů – plyšový růžový panter. Pro účastníky je partnerem, který s nimi absolvuje celý kurz. Při skupinových diskuzích putuje třídou a vždy ho má ten, kdo mluví. Snahou je, aby mladým pomohl, odlehčil atmosféru, pokud se třeba někdo stydí, nebo je pro něj těžké mluvit.

Plyšový partner se na kurzech velice osvědčuje, působí příjemně. Nejedna třída by si ho ráda odvezla s sebou domů.

„...Nikomu se tedy nesvěřuji a Vám sem teď píši, abych Vám přiblížil své pocity, myšlenky a obavy, které mi svědomitě poletovaly hlavou, když jsem svírajíce v ruce „partnera“ (Růžového pantera) mluvil o osobních zážitcích a pocitech z akcí ve společenské místnosti, venku, na chodbě prvního patra ubytovny - meditace a

noční návštěva kostela. Myslím si, že mnohé z těchto zážitků, z pouhých třiceti hodin, které jsme s vámi nejen jako třída, ale i jako jednotlivci prožili, zůstanou v mé paměti na dlouhou dobu...“²³

9. Vymezení cílové skupiny

Orientační dny jsou určeny žákům a studentům II. stupně základních a všech typů středních škol, dále kolektivům školských zařízení a výchovně vzdělávacích organizací státní i nestátní sféry a zájmovým skupinám dětí a mládeže, pro něž představují vhodné doplnění programu. Cílovou skupinu tvoří mladí lidé ve věku 11 - 18 let. Program je konstruován pro celé třídní kolektivy a mohou se ho účastnit taktéž pedagogové.

Vychází se z předpokladů situace osobnostních změn probíhajících u dětí a mládeže v období školního věku a souvisejících s jejich adolescencí. Hlavním úkolem tohoto věku je nalezení vlastní identity, odpoutání se od rodičů, formulace vlastních životních názorů, morálních zásad a žebříčku hodnot. Výsledkem interakcí se společenskými událostmi a požadavky kladenými na jejich osobu je pak přijetí nové sociální role definitivní volbou svých zájmů. Toto hledání je pro mladé stěžejním bodem na cestě k jejich dospělosti.

Mnohaletá pedagogická i rodičovská praxe však ukazuje, že hledání mladých zejména v období puberty je natolik osobní, že si do ní nenechávají od určené autority mluvit, v případech rodičovských rad mají pocit, že je nikdo nechápe. Na jejich hledání se tak nejčastěji podílejí vrstevníci, případně vlastní autority, které jsou ochotny s nimi diskutovat a respektovat jejich i nerozvážné či radikální názory a místo výsměchu jsou jim nabízeny různé úhly pohledu.

„Pokud jsou dospělí schopni brát adolescenta vážně a logickými argumenty obhajovat své stanovisko (nebo uznat svoje nedostatky), pomohou mu v hledání identity víc, než jakýmkoliv radami. V polemice hledá adolescent informaci. V této vývojové fázi ji potřebuje hledat aktivně, už pro něj není vnitřně přijatelné, aby byl pouhým objektem, který někdo poučuje“.²⁴

OD chtějí nabídnout mladým lidem prostředí a čas k tomu, aby mohli o svých otázkách přemýšlet, diskutovat, vyjadřovat vlastní názory, slyšet názory druhých, ať

²³ Z eseje jednoho z účastníků zpracované měsíc po skončení kurzu Dobro a zlo, 2003

²⁴ Vágnerová M. *Vývojová psychologie*. Praha, 2000, 282.

už svých vrstevníků nebo dospělých lidí, a to hlavně díky prožitku z různých aktivit a následné reflexe prožitého.

10. Kurzy nabízené Biskupstvím v Hradci Královém

Jak už jsem uvedla, Orientační dny jsou profilovány jako výchovná a vzdělávací forma aktivního využití času, kterou představují dvou až třídní bloky v průběhu školní výuky nabízené žákům druhého stupně základních škol a studentům všech typů středních škol, tedy mladým lidem ve věku 11 – 18 let. Účast na OD se doporučuje celému třídnímu kolektivu s tím, že žák má možnost odmítnout účast na programu, nicméně dobu kurzu stráví ve škole.

V následující kapitole uvedu přehled kurzů se stručnou charakteristikou:

a) Dobro a zlo	f) Další aktivity nabízené v rámci OD
b) N-téčko (Naše třída)	o Školní výlety
c) Vztahy...	o Besedy
d) Věřte – nevěřte	- Velikonoce
e) Seznamovací dny	- Vánoce

a) Dobro a zlo

S kurzem Dobro a zlo se blíže seznámíme v následující kapitole.

b) N-téčko (Naše třída)

Tento kurz je určen zejména žákům 6. tříd základních škol a aktivity jsou zaměřeny především na stmelení a budování nového zdravého kolektivu.

Cílem kurzu je pomoci vytvořit zdravé vztahy v třídním kolektivu, který se zpravidla v 6. třídě nově utváří, neboť ze tříd odešli žáci na osmiletá gymnázia a přišli noví z vesnických malotřídních škol. Zdravé vztahy souvisí i s etickými dovednostmi, které program kurzu rozvíjí. Jsou jimi zejména: komunikace, důstojnost lidské osoby, úcta k sobě, pozitivní hodnocení druhých, tvořivost a iniciativa, vzájemné vyjádření citů, empatie, asertivita, pomoc, přátelství a spolupráce.

Program kurzu: Je stejně jako u předchozího kurzu dvoudenní a taktéž je složen z několika bloků převážně zážitkových aktivit – her a diskusí, přičemž důležité místo v programu má reflexe na prožité aktivity v závěru každého bloku.

První den opět začíná seznamovacími aktivitami a aktivitami pro navození příjemné přátelské atmosféry. Zároveň se v úvodu vymezují pravidla jednání a průběh kurzu. Dopolední program se skládá ze skupinových aktivit, které ukazují mladým jejich jedinečnost v kolektivu, ale také společné prvky. Následuje hra na uvolnění a poté práce na hlavním tématu celého dopoledne formou využití kreativních technik, kdy mladí tvoří koláž na téma „Přátelství a kamarádství“. Uvědomují si a pojmenovávají hodnoty, které s tímto tématem spojují. Po hutném dopoledni následuje zasloužený oběd a chvíle volna po něm.

Odpoledne začíná venkovními aktivitami, jejichž cílem je týmová spolupráce, rozvoj důvěry v rámci kolektivu a formulace poselství na záchranu Země – zamyšlení a formulování souvislostí se vztahy mezi lidmi. Poté následují aktivity na téma Podle čeho si vybírám kamarády, co je pro mne důležité – cvičí se argumentace, schopnost domluvit se na kompromisu, postižení širších souvislostí, rozhodnutí. Zakončení dne se věnuje abstraktnímu vyjádření pocitů barvami, prezentace před ostatními, objevování dobra v sobě a poznání toho, že v každém člověku se najde něco hezkého. Po večeři následuje vernisáž.

Úvod do druhého dne je věnovaný delší reflexi a pojmenování závěrů a zážitků prvního dne. Během ní se rozvíjí diskuze - co přispívá k dobrým vztahům, která je demonstrována na biblickém příběhu. Po náročné reflexi je připravena hra na uvolnění, nicméně tato aktivita připraví účastníky na závěrečnou část programu. Následují divadelní scénky venku, kdy se rozvíjí kreativita, spolupráce, konkrétní řešení problematických situací. Tématem je nesympatický spolužák, šikana apod.

Závěr programu je věnovaný bezprostřední zpětné vazbě a následně symbolu poselství programu – pavučině přátelství (třída sedí v kruhu, má klubičko vlny a účastníci ho předávají (hází) svým přátelům, lidem které považují za přátele, kterých si váží, nebo třeba i těm, kteří je na kurzu překvapili...). Výslednou pavučinu, které jsou všichni účastníci součástí, si žáci odvázejí do svých tříd jako symbol vztahů v třídním kolektivu, které jsou pevné, ale zároveň křehké.

Zkušenosti z kurzu: Účastníci zde nevyzdvihují speciálně některé z aktivit, ale spíše hodnotí celkový výraz kurzu jako dobrý pro poznání sebe a svého postavení ve skupině, stejně tak jsou nadšení z možnosti poznat své spolužáky, ke kterým se třeba dříve nemohli přiblížit. Hodnocení kurzu vyznívá jako výborné pro stmelení kolektivu.

c) Vztahy...

Kurz určený posledním ročníkům základních škol a středoškolským studentům. Tento kurz ještě nebyl zrealizován a neustále se na něm pracuje. Je zaměřený na témata prolínající se celým procesem dospívání. Vztahy v rodině, přátelství, partnerství a o postavení jednotlivce v těchto vztazích.

Kurz bude mít dvě části – první bude zaměřená na partnerské a přátelské vztahy, druhá část bude zaměřená na vztahy v rodině. Snahou je pracovat se skupinovou normou, hodnotami a výrazem společnosti, který různé normy propaguje a taktéž ukázat, že je nutné a důležité mít a umět propagovat svůj názor a stát si za ním. Stejně tak se v rámci kurzu pracuje s gender tematikou, postavením muže a ženy ve společnosti a nároky, které na mladé společnost klade.

Realizátoři předpokládají, že kurz bude nabídnut školám v příštím roce.

d) Věřte - nevěřte

Program o náboženství, okultismu, sektách a zdravém kritickém myšlení. Kurzem se také prolínají aktivity o otázkách rasismu, xenofobie a intolerance. Je určený pro osmé a deváté třídy základních škol a školy střední. Kurz ještě taktéž nebyl zrealizován a je v úvodních přípravných fázích.

První část programu o náboženství, okultismu a sektách ještě nemá přesnou podobu. Co se týče otázek rasismu, tak tam jsou jednotlivé aktivity programu uzpůsobeny na práci s předsudky a to ať už vůči náboženství, etnickému či národnostními příslušenství, tak i vůči fyzickému vzhledu, pohlaví, postižení i ekonomické a třídní situaci. Stejně tak se bude pracovat s vyčleněním této osoby, kdy si mladí budou moci vyzkoušet tuto pozici a zároveň vymýšlí způsoby, jak vyčlenění předejít. Po všech aktivitách musí následovat důkladné reflexe.

e) Seznamovací dny

Cílem je stmelení třídního kolektivu na začátku několikaleté společné školní docházky, a jsou určeny prvním ročníkům středních škol. Jedná se o dvou - třídní kurz, který je uzpůsobený na míru kolektivu dle tematického výběru účastníků s prvky kurzu N-téčko, nicméně se staršími účastníky je možné pracovat na kvalitativnější úrovni, hlouběji diskutovat a pracovat na daných tématech. Snahou je zapracovat na vytvoření zdravých vztahů ve třídním kolektivu a rozvoji sociálních i etických dovedností.

f) Další aktivity nabízené v rámci OD

- **Školní výlety**

Jedná se o dvou a vícedenní výlety s tématy výše uvedených kurzů a dalšími tématy dle individuální zakázky jednotlivých subjektů.

- **Poselství Vánoc/Velikonoc**

Od roku 1997 královéhradecké biskupství pořádá jednohodinové besedy v základních a středních školách na území diecéze (Královéhradecký a Pardubický kraj) na téma poselství vánočních a velikonočních svátků v rámci předmětu Občanská nauka. Tyto aktivity se realizují před Vánoce a před Velikonocemi v rozsahu cca 30 - 60 besed ročně. Kurzy mají úspěch a poptávka výrazně převyšuje nabídku, která je limitována počtem instruktorů.

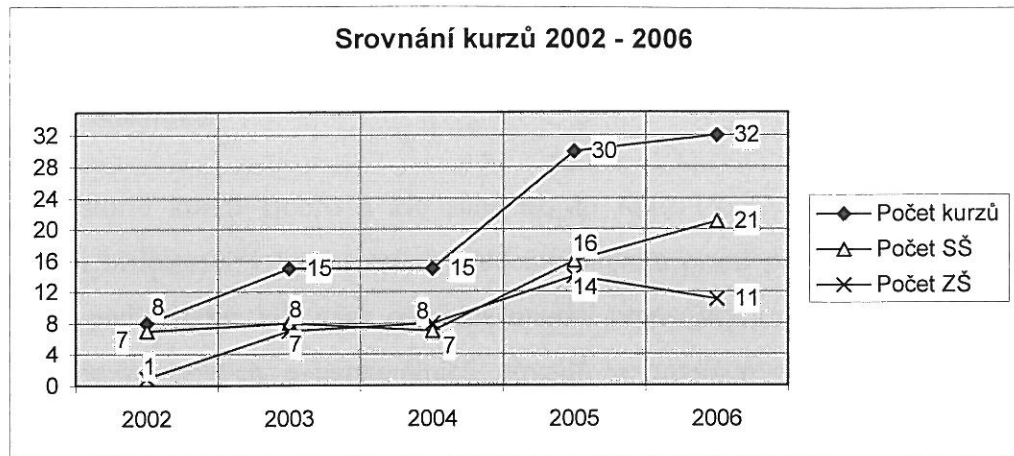
10. 1 Dosavadní zkušenosti s kurzy

Dosavadní domácí a i zahraniční zkušenosti a vzrůstající zájem o kurzy ukazují pozitivní přijímání projektu jako odpovědi na celospolečenskou potřebu nabídnout mladým lidem pomoc při hledání životní orientace, tvorbě hodnotových žebříčků a formulaci názorů a postojů jinou formou, než je to možné ve škole a v rodině.

Od roku 1998 do roku 2002 probíhaly aktivity pod Královéhradeckým biskupstvím bez podkladů a označení Orientačních dnů. Od roku 2002 existují pod hlavičkou OD. Následující tabulka ukazuje přehled zrealizovaných kurzů:

Rok	Počet kurzů	Poč. účastníků	Počet SŠ	Počet ZŠ
1998	5	-	-	-
1999	6	-	-	-
2000	0	-	-	-
2001	11	-	-	-
2002	8	380	7	1
2003	15	559	8	7
2004	15	766	7	8
2005	30	799	16	14
2006	32	812	21	11
Celkem: 9 let	122 kurzů	3316	59	41

- : data nezaznamenána

Následující tabulka a graf jednoznačně ukazují kvantitativně vzrůstající tendence. Je zřejmé, že od roku 1998, kdy se realizovalo prvních 5 kurzů, do současnosti, počet vzrostl na šestinásobek. Jen za posledních 5 let, kdy kurzy získaly označení a know-how Orientačních dnů, kurzy prošlo 3316 účastníků. Vzrůstající počty účastníků hovoří o výborném přijímání kurzů a zároveň spokojenosti s těmito kurzy.

11. Kurz Dobro a zlo

11.1 Anotace

Historie kurzu Dobro a zlo sahá až do roku 1998. V té době připravili pracovníci biskupství v kooperaci se studenty Jaboku první pokusy kurzu s prvky zážitkové pedagogiky, kde však převládal model přednášky a diskuze. Kurzy měly úspěch, ale z časových a personálních důvodů se nepracovalo na jejich dalším rozvoji. V roce 2002 došlo k personálním změnám a systematictějšímu přístupu ke kurzům, které získaly know-how Orientačních dnů. Proměnil se obsah kurzu a scénář se rozpracoval dle zkušeností – více se zaměřil na prvky zážitkové pedagogiky. Celkem se zatím zorganizovalo 91 kurzů, kterými prošlo více než 2500 studentů.

Přestože realizátoři uvádějí, že 'primární prevence se vnesla do kurzu až později z důvodu požadavku společnosti, která na něj byla ochotna věnovat finanční prostředky'²⁵, jakoby kurz pracoval s prvky primární prevence již od počátku, nicméně neatraktivními formami, které již byly překonány.

11.2 Cílová skupina

Tento kurz, je určen především žákům 1. a 2. ročníků středních škol. Na jednotlivých kurzech se tedy sejde kolem 25 studentů. Cílová skupina je takto určena z důvodu věkové orientace primární prevence, která má být v tomto věku zaměřená zejména na prevenci závislosti a řešení obtížných situací (o cílové skupině a jejich specifikách v kapitole Vymezení cílové skupiny).

Preventivní aktivity jsou v tomto věku zaměřeny na rozvoj sociálních dovedností, zejména co se týče navazování vztahů mimo rodinu, dovednost rozhodovat se, schopnost čelit sociálnímu tlaku, efektivně řešit konflikty apod. Důležitý prostor je věnován specifickým aktivitám zaměřeným na práci s problematikou návykových látek. Snahou je vytvořit povědomí o drogách, diskutovat nad riziky a následnými zdravotními i sociální důsledky spojenými s jejich užíváním. Nejen protože „Cílem primární prevence v tomto věku (15 – 18 let) je podpořit protidrogové postoje a normy, nabízet pozitivní alternativy trávení volného času, seznámit s možnostmi řešení obtížných situací včetně možností, kam

---

²⁵ Srov. Diskuze s realizátory kurzu, str.

se obrátit v případě problému spojených s užíváním návykových látek.²⁶, ale také z důvodu aktuálnosti tohoto tématu v životech mladých.

Právě otázka závislostí se více rozvíjí ve v kurzu Dobro a zlo a pracuje se s ní jednak kreativní formou, nicméně nejdůležitější část je věnovaná reflexi a diskuzi na toto téma.

„...Projekt byl chápán jako forma protidrogové prevence, ale forma této prevence byla neobvyklá – sami studenti se podívovali nad tím, že slovo droga padlo v podstatě až druhý den, do této doby byli zvyklí jen na nudné přednášky o něčem, o čem si už sami mnohé zjistili. Aktivní účast studentů a potažmo i pedagogického dozoru na celém programu byla daleko přínosnější...“²⁷

11.3 Cíle kurzu

V závislosti na zkušenostech z realizovaných kurzů se upřesňoval hlavní cíl kurzu a postupně se měnila i jeho metodika. Kurzem se prolínají aktivity se zaměřením na hodnotový žebříček mladých, sebepoznání a vytvoření prostoru důvěry k ostatním. Ač se to nemusí na první pohled zdát, tak jedním ze základních témat jsou i závislosti, krizové situace a široké spektrum jejich řešení.

Cílům kurzů jsem se již věnovala v první části své práce. Přesto bych znovu uvedla, že cílem kurzu je podpora sociálních dovedností – ať už v rámci uvědomování si vlastního žebříčku hodnot, o které se opíráme, tak i v rámci schopnosti obhájit si svůj názor před plénem - a tím i rozvoj důvěry a pozitivních vztahů nejen v rámci kolektivu, v důsledku toho také rozvoj zdravého sebevědomí. Snahou je ukázat mladým pestrost světa a možností, které nabízí a kterými svádí. Neschopnost dělit pouze na dobro a zlo. Ale s tím také ruku v ruce jdoucí následky, které se musí nést. Cílem kurzu je zároveň vybídnutí k myšlení v rámci širších souvislostí, v kurzu jsou také zařazeny aktivity pro vytvoření prostoru pro diskuzi nad náboženskými tématy.

„Výsledky našeho úsilí nejsou závislé jen na naší práci a na našich metodách, ale také na množství bariér, které každý v sobě má, a které mu brání se otevřít a něco se sebou dělat. Můžeme ale říci, že velké procento účastníků alespoň malý krůček vzhledem k cíli kurzu udělá, jak vyplývá z jejich hodnocení programu, a z toho

²⁶ <http://www.odrogach.cz/index.php?sess=&p=&disp=texty&shw=100009>

²⁷ Z hodnocení kurzu Dobro a zlo od pedagožky z Hradce Králové 14. 2. 2002

máme radost. Nepovažujeme to ale za výsledek definitivní, vždyť nám jde o nastartování nebo podporu procesu dozrávání, my už často nemáme možnost sledovat, jakým tempem a způsobem jednotliví frekventanti na této cestě pokračují....²⁸

Každý kurz je jiný, všechny třídy mají svoje specifika, skupinové normy a různá očekávání. Pro každý kurz jsou vytvořené jiné podmínky.

11. 4 Technické zázemí

Kurzu se účastní vždy min. tři instruktoři, kteří moderují aktivity po celou dobu práce. Jelikož se jedná o třídy čítající kolem 25 studentů, je to na hraniční počet. Vždy je lepší, pokud je více realizátorů, neboť dva se mohou naplno věnovat moderování a další může připravovat následující aktivity, plnit funkci pozorovatele, případně pohotově přistrčit chybějící pomůcku apod. Pokud se pracuje ve skupinách, je potřeba zajistit účast instruktora v těchto skupinách, aby pomáhal moderovat práci, případně nezávisle pozorovat, a v případě nutnosti přidal svůj postřeh. Všichni instruktoři mají dokončeno, nebo pracují na svém pedagogickém vzdělání, a díky různým vztahům s dalšími institucemi je zajištěno další dovzdělávání a výměna zkušeností, která zajišťuje kvalitativní růst jak kurzů, tak samotných instruktorů.

Zároveň jak už jsem zmínila v první části své práce, součástí pracovního týmu je i plyšový růžový panter – partner studentů, kterého má vždycky ten student/instruktor, který hovoří.

Místa realizace se hledají co nejbližší mladým, aby nebylo nutné investovat velké finanční prostředky do dopravy. Někdy je to však nutné i pro vytržení třídy z denního stereotypu. Mezi místa patří: Jánské Lázně, Pardubice, Homole, Horní Bradlo, Dachová, Čistá u Horek, Mladočov u Litomyšle, Seč, Borovnička a další. Jedná se převážně o fary, případně místa spadající pod církevní organizace. Na některých místech je mladým k dispozici plný komfort formou postelí a plné penze, na některá místa je nutné vzít si karimatky a spacáky, a zároveň se podílet na přípravě stravy – mazání chlebů na snídani apod. Což je pro mladé taktéž zajímavá část programu, a díky tomu se dá sledovat a pracovat jak s jednotlivci, tak skupinovou normou v rámci přirozené aktivity.

---

²⁸ 16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

11.5 Program kurzu

Kurz trvá dva dny, jeho program je složen z několika bloků převážně zážitkových aktivit – her a diskusí, důležité místo v programu má reflexe na prožité aktivity v závěru každého bloku. Při reflexi se uplatňuje zásada rovnosti v právu vyslovit svůj názor a být respektován (viz. Principy OD). Instruktoři jako průvodci kurzu neustále sledují dění ve třídě, případně v jednotlivých skupinách a citlivě a pečlivě moderují celé dění.

Zde uvedu poslední verzi scénáře kurzu Dobro a zlo:

Den	8:00 – 9:00	9:00 – 10:30	10:30 – 12:00 oběd	13:30 – 15:00	15:00 – 18:00 večeře	19:00 – 22:00
1 den	Příjezd účastníků	Organizace, úvodní a seznamovací aktivity: <i>Uvítání, Jmenovky, Pravidla, Lana, Místo po pravici</i>	Uvedení do tématu: <i>Koláž</i> – práce s hodnot. Žebříčkem	Venkovní aktivity na spolupráci: <i>Ulička, Pavučina, Pád důvěry</i>	Reflexe, řešení krizových situací: <i>Bob a Alice, AIDS</i>	<i>Relaxace</i> , zážitková hra o hodnotách mladých - <i>Osud</i>
2 den	Reflexe, hry venku	Diskuze – <i>práce s koláží</i> – závislosti, video	Morální situace nejen v křesťanství: <i>Cizoložnice</i>	Zpětná vazba kurzu: <i>Ruka, Hodnocení, Klubičko vztahů</i>	Odjezd účastníků	

Jednotlivé části kurzu jsou postaveny tak, aby se střídaly méně náročné a náročné aktivity, a byla také zajištěna vyváženost a prostor pro odpočinek. Zároveň po každé aktivitě následuje veledůležitá reflexe. Velice důležité také je, že program je variabilní a umožňuje zařazení aktivit s ohledem na různé stavy a situace vyplynulé z programu i poptávky účastníků. Nikdo z realizátorů netrvá na striktním dodržování připraveného, ale vše se přizpůsobuje dle potřeb studentů a navozených situací.

11.5.1 Příprava kurzu

Před samotným kurzem je důležité promluvit si s pedagogem, zjistit očekávání a pokud možno podívat se i na třídu, tak říkajíc „v praxi“. Z krátké návštěvy se toho však nedá moc vyčíst, přesto informace slouží k přípravě a realizátoři si mohou vytipovat tahouny třídy a zároveň tzv. „šedé myšky“, na které je třeba se na kurzu více zaměřit.

Na samotné místo kurzu se jezdí o den dříve, aby si realizátoři s instruktory mohli připravit prostředí, potřebné pomůcky, a tak říkajíc vyčistit hlavu od všedních starostí. Díky tomu se potom mohou naplno věnovat obtížné práci na kurzu. Večer se

už pouze kontroluje a připravuje materiál na první den, důležitost je kladena na občerstvení těla i ducha v rámci spánku.

11. 5. 2 Realizace kurzu

Na tomto místě bych se chtěla věnovat jednotlivým programovým částem kurzu blíže. Jedná se o praktickou část kurzu, vycházím zde z vlastních zkušeností s tímto kurzem a zároveň diskuze a interních materiálů realizátorů.

11. 5. 2. 1 Den první

První den je začátek programu stanoven na 9:00 hod., proto je nutné, aby jednotlivé třídní kolektivy uzpůsobily svůj příjezd na místo realizace s ohledem na účastníky, aby nebyli nuceni hned po příjezdu nastoupit do programu. Program začíná v místnosti, kde jsou všechny židle připraveny do kruhu z důvodu lepší verbální i neverbální komunikace, instruktoři sedí mezi mladými, aby nevznikal pocit „dospělácké nadřazenosti“.

a) Seznamovací aktivity - V úvodní části programu jsou účastníci přivítáni a seznámeni se strukturou, organizací kurzu a pravidly pro jednání ve skupině (když mluví jeden, ostatní poslouchají...). Zároveň následuje veledůležité rozhodnutí, jestli studenti chtějí, aby jejich pedagog absolvoval celý kurz s nimi. Pro pedagoga je to možnost, jak se přiblížit mladým, poznat je v nových situacích, ale zároveň někteří o to nemají zájem, tak se účastní pouze společných sešlostí u stravy a večer dohlíží na pořádek. Pokud se všichni rozhodnou pro účast pedagoga, je to většinou jenom ku prospěchu. Následují seznamovací aktivity, aby se předešlo oslovování „hej ty“ a začínají první aktivity, ve kterých je snahou odstranit bariéry a vytvořit přátelskou atmosféru.

9:00 – 9:20 **Uvítání + jmenovky** – seznámení se, stanovení pravidel

Pro urychlení a zlepšení komunikace s účastníky si mladí ze samolepících štítků udělají své jmenovky (křestní jméno, případně přezdívku, jak by chtěli, aby byli oslovováni). Zároveň na jmenovku ztvární něco, co je charakterizuje. Následuje verbalizované představování, které je pro mladé důležité z hlediska budování schopnosti prezentovat sebe, svoje vědomosti, dovednosti a zároveň vede k ohleduplnosti a toleranci k prezentujícím kolegům.

Je zajímavé, že pro některé mladé je tato jmenovka velice důležitá, je to něco, s čím se ztotožňují, opatrují ji po celou dobu kurzu a odvázejí si ji s sebou domů. Zároveň některým nevydrží ani první dopoledne a musí si vytvořit novou.

9:20 – 9:25 **Prsten**

Jako úvod do kurzu je stanovena aktivita, ve které je vyjádřena křehkost vztahů, a zároveň křehkost každého z nás jako součásti celku. Stejně tak symbolika vzájemné kooperace, díky které více lidí zvládne více činností či těžkostí... V této aktivitě leží před účastníky spojený provaz opisující kruh. Účastníci společně všichni zároveň ve stejné výšce zvedají tento prsten do výše pasu. Studenti ji vnímají jako úvod, jsou plni očekávání, co bude dále následovat.

9:25 – 10:00 **Lana** – tělesný kontakt, rovnováha, spolupráce, taktika

Lana a Místo po pravici jsou pojímány jako tzv.: rozehrívací techniky pro navození příjemné atmosféry. Při Lanech se vytvoří volné prostranství a třída je rozdělena na několik skupin (zpravidla 2 – kvůli soutěživosti mladých a tím i dynamice programu). Na zemi leží látkové pásy široké do 5 cm a dlouhé dle potřeby. Cílem jednotlivých skupin je seřadit se podle určitých charakteristik, které jim instruktoři zadají (velikost, datum narození, velikost boty bez verbální komunikace...).

Tyto zábavné programy většinou sklízí úspěch, je to něco, co mladé baví – zvláště pokud jsou pojaté formou závodů a daří se při nich navodit onu příjemnou atmosféru. Zároveň se v nich projeví povahy mladých, ať už tahounů třídy, tak těch, kteří čekají na rozhodnutí ostatních, či motivovaných dosažením vítězství. Tyto aktivity dobře slouží i ke sledování skupinových norem (přijetí či nepřijetí studentů apod.).

10:00 – 10:30 **Místo po pravici** – vzájemné poznávání ve skupině, hodnocení spolužáků

Cílem je uvědomění si, kolik toho vím o spolužácích, uvědomění si vlastností, kterých si na nich vážím. Celá aktivita je brána z pozitivního hlediska. Účastníci opět sedí v kruhu, přičemž jedna židle je navíc. Ten kdo sedí vlevo od židle, pozve někoho ze svých spolužáků vedle sebe na volnou židli, přičemž uvede důvody, proč si ho vybral.

10:30 – 10:45 **Přestávka**

b) Uvedení do tématu (výtvarná koláž): Cílem aktivit je uvědomění vlastního hodnotového žebříčku, se kterým se bude následně pracovat, vede k všestranné a otevřené komunikaci a respektu k hodnotám druhých.

10:45 – 11:50 **Koláž na téma štěstí** – rozvoj tvořivosti, fantazie, spolupráce ve skupině, obrazné vyjádření hodnot, následná verbalizace a uvědomění si těchto hodnot.

Účastníci jsou rozděleni do skupin. Z první části programu a diskuze s pedagogem před kurzem se stanoví cíle rozdělování do skupiny – např. hvězdy třídy budou pracovat s nevýraznými osobnostmi a budou se snažit jim pomáhat apod. (dle výsledků práce se další rozdělování může pojmout dle potřeby). Skupiny dostanou k dispozici velký papír, nůžky, provázky, různé materiály (barevné papíry, látky, časopisy...) a kreativní formou vytvářejí na papír koláž na téma štěstí. Poté si skupiny najdou místo, kde budou sami, a z této koláže si vytvoří žebříček 10 hodnot, které jsou pro ně v životě důležité.

Tato aktivita je pro mladé velice přínosná, neboť mnoho z nich se ještě nikdy nezamýšlelo nad hodnotami, které jsou pro ně v životě důležité, a natož nad jejich žebříčkem. Zároveň je velice náročná, neboť hodnoty, které si v první části pojmenují, si musí obhájit před kolektivem a následně musí podřídit hodnotám skupiny a vytvořit jeden společný žebříček. Zde je nutné bdělé oko instruktorů pro případné moderování situací. Zároveň tato aktivita připravuje půdu pro další části kurzu.

12:00 **Oběd**

c) Hry venku o důvěře a spolupráci: Vytváří podmínky pro sebezpoznání, kde si mladí mohou testovat a vyzkoušet překračovat vlastní hranice. Vedou ke spolupráci kolektivu a zároveň poznání ostatní v zátěžových situacích, a tak k rozvoji důvěry i zodpovědnosti k ostatním.

Venkovní aktivity 13:30 – 15:30

Na venkovní aktivity jsou třídy rozděleny do dvou skupin, přičemž jedna z nich se věnuje Pavučině a druhá Pádu důvěry.

Pavučina - Řešení problému, spolupráce, tělesný kontakt

Při Pavučině je skupina postavena před problémem spočívající v překonání pavučiny vytvořené z lan, ve které jsou různě velká oka v různých výškách. Aktivita je časově omezena a kolektiv musí všechny své členy dostat na druhou stranu pavučiny, aniž by se dotknuli země nebo pavučiny samé. Důležitá je motivační legenda, poté instruktoři dohlížejí na pravidla, bezpečnost a snaží se motivovat ke spolupráci a překonání problémů. Je to fyzicky i psychicky náročná aktivita. Projeví se v ní způsob komunikace ve skupině – kdo je tahoun, kdo se veze..., způsoby řešení mladých v krizových situacích. Mladí nejčastěji velmi silně hodnotí nutnost vložit zodpovědnost za sebe do rukou druhých.

Pád důvěry - Rozvoj důvěry, odpovědnosti a odvahy, tělesný kontakt

Pád důvěry je založený na překonání sebe sama a rozvoj důvěry v rámci skupiny. Jedná se o velice silnou aktivitu, o které mladí ještě dlouho hovoří. Skupina stojí ve dvou řadách naproti sobě ve vzdálenosti natažené ruky, přičemž všichni se dotýkají rameny a mají předpažené ruce propletené „zipovým“ způsobem. V čele řady je vyvýšené místo (130 – 150 cm), na které se vybraný jedinec (postupně celá skupina) postaví zády a s prkenným držením těla padá do nachystaných paží skupiny. Při této aktivitě je nutné zajistit maximální bezpečí skupiny a zároveň motivovat mladé k překonání hrůzně vypadající situace.

Ulička důvěry, Pendl, živé Pexeso případně další hry dle situace

Po vystřídání obou skupin následují další podobné aktivity na rozvoj důvěry a odpovědnosti vůči sobě i ostatním dle situace, času a naladění účastníků. Dalo by se říci, že mají už spíše formu spolupráce, zábavy, aby nedocházelo k zbytečnému přebíjení pocitů, dojmů a velkému fyzickému vyčerpání. Nicméně pro některé účastníky jsou právě tyto aktivity těmi podstatnými.

Reflexe na aktivity venku – rozbor jednotlivých aktivit, zpětná vazba

Dle počasí venku či ve vnitřních prostorách. Zde mladí často reflektují chvíle, kdy museli překonat sami sebe a nevěřili, že to dokážou. Počáteční nedůvěru odevzdat se do rukou spolužáků, které vídají jenom ve škole, a třeba i nemají mezi sebou dobré vztahy. Fungování spolupráce, či nespolečné ve skupině. Velice závisí na osobnosti instruktorů, kteří tyto náročné aktivity moderují.

d) Diskusní hry: Zde se řeší dvě modelové situace, cvičí se na nich schopnost postížení širších souvislostí, nutnost učinit a nést zodpovědnost za rozhodnutí. V rámci toho se pracuje se schopností argumentace, práce v týmu a domluvy na kompromisu.

Vnitřní aktivity 16:00 – 17:50

Bob a Alice - řešení krizových situací, argumentace

Účastníkům je zábavnou formou přehrán příběh o Bobovi a Alici (viz. Příloha X.). Každý má za úkol napsat na papír pořadí osob z příběhu podle toho, jak si myslí, kdo se z těch postav zachoval nejlépe, a kdo nejhůře. Až to budou mít napsáno, tak to pak konzultují se svým sousedem ve dvojici. Po chvíli se utvoří skupiny (tak 5 – 7 dle počtu dětí, aby v každé skupině byli 4 nebo 5). Každá ta skupina dostane čistý papír a musí se dohodnout na jednom společném pořadí těch osob. Pak každá skupina hlásí svoje pořadí a vedoucí je zapisuje na jeden papír tak, aby to všichni viděli. Může se ptát, proč zrovna toho dali na první, a toho na poslední místo a skupina reflektuje svoji práci. Otázky instruktora se týkají také spolupráce ve skupině, jestli se shodli všichni nebo někdo nesouhlasí, zda bylo těžké společně se rozhodovat apod.

Poté se shrnou výsledky, kdo z postav jednal podle studentů nejlépe, kdo nejhůře a následuje otázka, zda účastníci chtějí vědět, jak to má správně být. Příběh je však postaven tak, že žádné konkrétní, jasné a správné řešení nebylo. Zde jde o to, abychom dokázali hledat společné „dobro“. V životě nastanou situace, kdy nemůžeme s určitostí říct, co je správné a co ne. Musíme ale hledat pravdu a snažit se o co nejlepší řešení. Učíme se spolupracovat s druhými, uznávat jejich názory a dokázat se společně domluvit. Jedná se o jednu z aktivit, která vede k myšlení v rámci širších souvislostí, kdy závisí na každém, které motivy či jednání je ochotný tolerovat, a které nikoliv. Potom už závisí na studentech, co si z této aktivity odnesou.

AIDS - řešení krizových situací, argumentace

Podobná jako předchozí aktivita, kdy cílem je ukázat žákům obtížnost rozhodování a ujasnit si kritéria, na základě kterých se v životě samostatně rozhodujeme v rozličných situacích, které nikdy nejsou jednoznačné. Účastníci,

rozdělení zhruba do pětičlenných skupin se při této aktivitě stávají lékařským konsiliem, jehož úkolem je vybrat z tabulky (viz. Příloha 3, 16. 3 Tabulka AIDS – podklad pro stejnojmennou aktivitu, str. 57) jednoho člověka nemocného onemocněním AIDS a přidělit jedinou existující vakcínu dávající šanci na uzdravení. Úspěšnost vakcíny je samozřejmě ovlivněna zdravotním stavem nemocného. Studenti dostanou prázdnou tabulku obsahující 25 nevyplněných políček a mohou si sami vybrat 20 informací, které chtějí od přítomného instruktora znát, 5 údajů jim zůstane neznámých.

Jedná se opět o aktivitu, kde se opět střetávají hodnoty a priority mladých. Nutnost domluvit se ve skupině a rozhodnout o osudech fiktivních lidí. Přemýšlet nad motivy jejich jednání, případně nad událostmi, které je potkaly. Uvažovat nad hodnotou lidského života. Někteří studenti hodnotí aktivitu jako velmi kontroverzní, a proto je nutné celou skupinovou diskuzi moderovat.

Reflexe na vnitřní aktivity – zejména na aktivitu AIDS

Nejčastěji se objevují názory, že kdyby studenti věděli všechny informace, asi by se zachovali jinak, kdyby, kdyby... Nicméně toho už není možné ovlivnit. Zdůrazňuje se, že v životě není všechno jasné a jednoznačné a člověk musí nést odpovědnost za svoje rozhodnutí. Díky nim pak může růst jako člověk.

18:00 Večeře

Meditační hry: Umožňuje zúročení objevených schopností, pojmenování vlastní hlavní hodnoty a prožitek její ceny. Zároveň nabízí možnost zamyšlení nad transcendentními otázkami.

19:00 – 20:00 Relaxace – uvolnění, příprava na večerní hru

Je třeba vytvořit zklidněnou uvolněnou atmosféru, a k tomu dopomáhá relaxační hudba. Účastníci se pohodlně usadí, můžou si lehnout, zavřou oči. Ve chvílce ticha vzpomínají na situace, které se jim ten dnes moc nevyvedly. Vzápětí se zamýšlejí nad situacemi, kdy se jim podařilo něco hezkého, případně kdy se cítili dobře. Následuje legenda o velkých dveřích, před kterými se mladí ocitli. Dostávají do rukou klíč, otevírají dveře, procházejí jimi a ocitnou se na krásném místě, které

patří jen jim. Zde můžou prožívat jakékoliv své pocity. Poté se ale vracejí stejnými dveřmi zpět ke svým starostem a radostem, zamykají, ale ten klíč jim zůstává. Následuje probrání z meditace, účastníci otevírají oči, mohou se protáhnout a relaxace pokračuje.

Po probrání jsou účastníci vybídnuti k rozmyšlení pouze dvou hodnot, které pro ně nejvíce znamenají a tyto hodnoty zaznamenají na proužky papíru. Následně by se měli jít teple obléknout kvůli chladnějšímu prostředí a lístečky s hodnotami si berou s sebou.

Studenti se vracejí k prožitému dnu, vrací se k situacím, které je ovlivnily a které pro ně byly obtížné. Zamýšlí se nad důvody svého jednání...

20:00 – 22:00 **Osud** – meditace, zklidnění, uvědomění si hodnot a vzdání se jedné

Aktivita odehrávající se nejčastěji v kostele (Příloha 4, 16.4 Úvodní slovo ke hře osud, str. 57). Účastníci procházejí svoji pomyslnou cestu životem, která se skládá z několika kruhů tvořených svíčkami a to z Kruhu počátku, Kruhu ohně, Kruhu barev, Bráně k novému životu a Kruhu nového života. Celou dobu s sebou nesou zapálenou svíčku, která představuje jejich život. V kruzích plní jednotlivé úkoly, dále procházejí pomyslnou bránou a vcházejí do posledního čtvrtého kruhu, kde jejich cesta končí. Mezi nimi prochází osud, který je nesmí vidět v pohybu. Pokud je uvidí v pohybu, může jim sfouknout jejich svíčku a hráč musí počkat na záchranu svého spolužáka, případně někdy i milost osudu.

V kruhu počátku jejich cesta začíná. Uprostřed hoří větší svíčka. V kruhu počátku si každý z účastníků vezme zapálenou svíčku, která bude symbolizovat jeho život a vykračuje na cestu. *V kruhu ohně* hoří uprostřed větší svíce, u ní je nádoba, kde si hráči musí zvolit pouze jednu hodnotu, se kterou budou pokračovat dále a druhá musí shořet. *V kruhu barev* účastníci kreativní formou pomocí pastelek, voskovek a dalších pomůcek mají ztvárnit svoje pocity a dojmy z kruhu ohně. *Brána k novému životu* je většinou tvořena oltářem či připraveným stolem. Zde jsou pro mladé nachystány klíče, které si mladí vezmou a přecházejí do Kruhu nového života. Tady cesta končí. Mladým je nabídnuta možnost setrvat a přemýšlet v kruhu jak dlouho uznají za vhodné a zamyslet se nad právě prožitým, i dalšími otázkami svého života. Následuje reflexe pouze nejsilnějších a nejnutnějších situací. Reflexe jinak patří místo hned na začátku programu další den.

Konec programu cca 22:00 hod.

Hodnocení dne – poté co se účastníci odeberou ke spánku (na což je nutné dohlédnout) i instruktoři reflektují svoji práci, průběh dne, reakce studentů, fungování třídy apod. Zároveň se připravují na den nový a potom už jen zasloužený odpočinek.

11. 5. 2. 2 Den druhý

7:30 – 8:30 **Snídaně**

8:30 **Přivítání**

Shrnutí prvního dne: Reflektování a pojmenování závěrů a zážitků prvního dne.

8:45 – 9:30 **Reflexe večerní hry** – rozbor, zpětná vazba

Na reflexi večerní hry je kladen velký důraz a je vytvořen dostatečný prostor pro všechny účastníky. Téměř až mystická atmosféra kostela a složité řešení či volby v rámci jednotlivých úkolů jsou pro mladé velice hutné, nové a pro mnohé je to umocněno i první návštěvou kostela v životě vůbec.

Uvolnění: Oddechové hry na spolupráci v týmu

9:30 – 10:00 **Hry na odlehčení atmosféry** - jednoduché hry zaměřené na spolupráci v týmu, soutěživost a příprava na další program.

10:00 – 11:30 **Koláž - drogy** – uvědomění si toho, co s sebou přináší propadnutí závislosti, co to obnáší, jak se člověk mění. Jde o netradiční formu uvědomění si toho, co v životě riskuji, když začnu koketovat s drogami. Účastníci sedí v kruhu uprostřed něhož je černá nástěnka. Na ní jsou připevněny bílé proužky papíru s hodnotami, které mladí vytvářeli předchozí den při Koláži štěstí. Vedle nástěnky je umístěn koš. Následuje videoukázka několika životních příběhů narkomanů – úvaha nad ztrátami hodnot, které závislost přináší.

Všem přítomným je nastíněna situace - ve které si mají přestavit, že jsou cca. 2 roky závislí na tvrdé droze – viz. video. Studenti jsou vyzváni, aby se zamysleli nad tím, o co by v životě přišli (z hodnot, které vidí před sebou). Atmosféru situace podkresluje metalová hudba. Následně mohou vstát, vzít hodnotu z nástěnky, zlikvidovat ji a

hodit do koše (každý může zničit pouze 2 hodnoty najednou, aby tam měl možnost jít každý). Může následovat také komentář – proč ji ničí, proč by ji jako závislí ztratili, přestalo jim na ní záležet... Také jsou upozorněni na to, že u nástěnky smí být pouze jeden a až si sedne, může jít další. Po této hned aktivitě následuje reflexe, která zároveň rozvíjí debatu o návykových látkách a to nejenom nelegálních, ale i o legálním alkoholu a cigaretách a jejich postavení v dnešní společnosti a životě mladých.

Úhel pohledu na řešení problémů: Ukázka různých přístupů k řešení problémů na příběhu, práce se symbolikou příběhu, který má biblické téma.

11:30 – 11:50 **Cizoložnice** – jiný pohled na zdánlivě jasnou situaci, nehodnotit na první pohled, každá situace však má řešení

Před samotnou aktivitou následují vstupní polemiky o celém kurzu. O názvu kurzu, přičemž o slovech Dobro a zlo zatím nebylo moc řečeno. Studenti jsou vybídnuti, aby se zamysleli nad těmito slovy, nad tím, co je správné, a co už ne. Následně jsou reflektovány situace z předchozího dne, kdy situace byla nejasně daná, a bylo velice těžké stanovit „správné“ řešení. Nicméně člověk za své rozhodnutí musí přijmout také odpovědnost. Tato aktivita se zabývá příběhem, kde je na první pohled jasné řešení, je to jasná situace.

Následuje příběh vycházející z Bible a účastníci jsou seznámeni se situací doby, kde se příběh odehrává - židovský národ se spoustu zákonů a jedním z těch zákonů byla také ochrana rodiny. Když se stalo, že přistihli nějakou ženu s cizím mužem, pro ni to byla jasná smrt ukamenováním. Takovou ženu lidé odtáhli doprostřed náměstí a tam ji ukamenovali. A my se teď dostáváme k další postavě našeho příběhu, a tou je žena, která byla právě s cizím mužem přistižena. Účastníci dostávají pomyslné kameny (novinové papírové koule), zavírají oči a představují si situaci, jak z pohledu kamenujících, tak z pohledu ženy. Celá situace je opět podkreslena emotivní hudbou.

Po chvíli ticha účastníci otevírají oči a instruktoři zakončují aktivitu reakcí Ježíše – kdo je bez viny, ať hodí první kamenem. Cílem aktivity je ukázat mladým, že situace může vypadat úplně jinak. Tak je to i v životě. Stane se, že se ocitneme

před nějakým problémem a máme pocit, že ho nevyřešíme, že je konec, že z tohoto problému už není úniku. Pak je dobré, abychom měli na paměti, že kolem nás jsou lidé, kteří nám mohou pomoci. Kteří nám mohou dát na tu naši situaci jiný pohled. Kteří nám pomůžou podívat se na ten problém jinak, a my najednou zjistíme, že existuje nějaké řešení. Ti lidé, kteří nám mohou pomoci, mohou být různí: kamarádi, rodina, učitelé, ale také lidé cizí, kteří se zabývají tím, že pomáhají druhým lidem – psychologové, psychiatři, různí poradci apod. Následuje krátká reflexe.

12:00 **Oběd**

13:00 – 13:45 **Ruka** – pozitivní hodnocení druhých, posílení sebedůvěry, uznání a oceňování

Každý z účastníků si nejprve obkreslí vlastní ruku a napíše svoje jméno tak, aby ostatní věděli, o koho se jedná. Svou „ruku“ pošle sousedovi po pravici. Nyní zadáme následující úkol: každý bude mít určitý čas na to, aby napsal do ruky svého kolegy jednu či více dobrých vlastností, kterých si na něm všimnul, případně nějaký pozitivní vzkaz. Po minutě se list s rukou posílá opět sousedovi napravo, dokud každému nedojde jeho „vlastní“ ruka.

Tato aktivita napomáhá k rozvoji zdravé sebedůvěry založené na podnětech z okolí. Každého potěší, může-li se o sobě dozvědět něco pozitivního. Je třeba zdůraznit, aby každý psal pravdu, a pokud někdo druhého nechce hodnotit, nemusí napsat nic. Na každém se však najde alespoň jedna dobrá vlastnost! Mladí si papír s rukou odvázejí s sebou domů a mnoho z nich to s odstupem hovoří jako velice pěkný zážitek slyšet o sobě tolik prima věcí, případně že si papír prohlíželi v době, kdy jim nebylo zrovna nejlíp.

Hodnocení, poselství: Bezprostřední zpětná vazba, symbol poselství programu – četnost a pevnost vztahů, ve kterých člověk žije.

13:45 – 14:15 **Hodnocení** – verbální zhodnocení celého kurzu žáky a učiteli. Postupuje se buď náhodně – kdo chce mluvit, nebo postupně kolem dokola. Jedná se o zpětnou vazbu na celý program a zároveň na práci instruktorů. Následuje anonymní písemné písemného vyjádření hodnocení, které je důležité pro instruktory jak z hlediska písemných dokladů dokumentujících kurz, tak hlavně také pro možnost

další práce se třídou, případně se tam mnohdy objeví názory, které se mladí třeba báli prezentovat před svými vrstevníky.

14:15 – 14:30 **Klubíčko** – spojení mezi účastníky, vyjádření vztahů ve skupině

Účastníci sedí v kruhu a jeden z instruktorů drží v ruce klubíčko. Chytne jeho volný konec a někomu jej hodí (např. někomu sympatickému). Ten klubíčko chytí a omotá si vlnu kolem prstu tak, aby mohl zase klubíčko někomu hodit. Házející musí odmotat dostatečný kus vlny, aby vůbec dohodil tam, kam chce! Takto putuje klubíčko po celém kolektivu a mezi studenty se vytváří „vztahová síť“. Zároveň během tvoření sítě mohou studenti ještě dovyslovat to, co si myslí, že nezaznělo a je důležité si mezi sebou říci – pochválit někoho, poděkovat někomu.

Vztahová síť umožňuje navození pocitu, že jsme všichni nějak propojení, nějak důležití. Každý má svojí důležitost, protože každý nese část sítě. Instruktor by na toto měl poukázat a vyslovit také závěrečnou otázku: „Toto jsou vaše vztahy – co s nimi budete dělat?“ Nechá se volný prostor na přemýšlení, co se vztahovou sítí chtějí udělat. Zahodit? Zamotat? Složit a odvést s sebou?

Studenti si většinou pavučinu odvázejí s sebou do tříd, kde si ji poté nechávají např. na nástěnce. Následuje poděkování instruktorů, předání zajímavých kontaktů – například na možnosti trávení volného času – nízkoprahové kluby apod. a organizační pokyny k odjezdu.

Konec programu cca 15:00 hod.

Po ukončení programu většinou následují ještě individuální hovory studentů s instruktory, poděkování, ale někdy se vyskytne i svěřování s obtížnými životními situacemi a problémy. Bohužel to vždy proběhne až na konci programu, kdy je nejméně času, a tak se na řešení těchto situací domlouvají různé schůzky, případně odkazy na další osoby či instituce. Následuje hektické balení a po odjezdu studentů ještě hodnocení a diskuze mezi instruktory.

Zkušenosti z kurzu: Jedná se o kurz, který v podstatě charakterizuje Orientační dny organizované pod hlavičkou biskupství v Hradci Králové. Za dobu svého fungování prošel mnoha modifikacemi z důvodu ztraktivnění práce pro

mladé, a tím i přiblížení se k nim a otevření účastníků pro diskuzi. Kurz je fyzicky a více psychicky náročný, přesto ohlasy účastníků jsou velmi pozitivní (viz. Příloha 5, 16. 5 Hodnocení kurzu Dobro a zlo účastníky a pedagogy, str. 58). Jako nejsilnější aktivita bývá označována večerní meditační hra v kostele a aktivita s názvem AIDS.

11. 6 Následující a doprovodné aktivity

Po návratu z kurzu následuje písemné vyhodnocení kurzu, zpracování zpětných vazeb, vyplňování tabulek pro „chlebováře“ a následně zkontaktování pedagoga, díky kterému ještě následuje s přibližně třítydenním odstupem seminární práce studentů o tomto kurzu. S některými třídami se poté dále pracuje formou dalších aktivit – školní výlet, besedy... Stejně tak jsou jim nabízeny aktivity zabývající se smysluplným trávením volného času – nízkoprahový klub apod.

11. 7 Primární prevence v kurzu

Jak jsem již dříve uvedla, celým kurzem se prolíná téma hodnot. Pracuje se s tvořivým myšlením v rámci širších souvislostí, pracuje se nad hodnotovým žebříčkem mladých i se samotnými hodnotami. Mladí se učí poznávat a rozvíjet svoje postoje a motivy, vede k všestranné, otevřené, účinné a hlavně tolerantní komunikaci. Tím také vede k rozvoji pozitivního sociálního klimatu v rámci kolektivu.

Prevence na kurzu je důležitá z hlediska tvorby kolektivu, vztahu k sobě a rozvoji vlastních komunikačních a sociálních dovedností a zároveň vede k rozvoji osobnosti k společensky akceptovaným hodnotám.

12. Know-how úspěšného kurzu

Ve své práci jsem se dotkla mnoha témat, na které je při kurzu nutné dávat pozor. Realizátoři sami říkají, že jejich know-how: „Je to pozitivní přístup k prevenci – nezastrašujeme, nevyhrožujeme, co se může stát, ale snažíme se posílit dobro v člověku, aby byl schopen být nositelem lásky k sobě i ostatním lidem. Snažíme se vést člověka ke svobodě, která neomezuje lidi kolem nás, která přináší pokoj. Bezprostřední výsledky se projevují již v atmosféře kurzu, a dále v hlubokých

zážitcích, které účastníci nosí ještě dlouho v sobě a jsme přesvědčení, že působí na jejich postoje k mnoha věcem v jejich životě.“²⁹

Jaké jsou tedy důvody úspěšnosti jejich práce a pilíře, na kterých stavět kurz?

Jedním ze základních pilířů tedy musí být instruktoři. Jsou to ti, kteří celý kurz vytvářejí a hlavně vytvářejí i atmosféru kurzu. Osobnostně by měli být různorodí, aby se mohli doplňovat a tvořit vyvážený tým, ale zároveň musí jít za stejným cílem. Blíže se tímto fenoménem i s pojmenováním rolí zabývá Ota Holec v Instruktorském slabikáři³⁰. Skvěle sehraný tým dokáže zacelit i mezery v materiálním, či jiném problému, který se může vyskytnout. Zároveň díky nevhodně vybraným instruktorům může skvěle připravený a zaběhlý kurz s dobrými účastníky vyznít jako absolutní neúspěch.

Dalším pilířem je volba programu a hlavně metod realizace programu s ohledem na cílovou skupinu. Volba programu musí být postavená na dramaturgických zásadách, kdy je zároveň dodržena prezentace, struktura a vyváženost jednotlivých aktivit. Je třeba dávat důraz, aby po každé aktivitě byly provedené reflexe a ve studentech nezůstávaly zbytečné, i nevyslovené bloky, které by je tížily. Musíme vše přizpůsobit materiálním a technickým podmínkám, které se nám nabízí a brát v potaz rizika, která by nás při realizaci mohla ohrožovat. Důležité je také striktně netrvat na stanoveném programu. Někdy se proti nám obrátí počasí a je nutné zvolit jinou aktivitu, někdy se aktivita nevyvede, jak by měla, případně předchozí impulzy ukazují, že by byla nevhodná (např. téma o milující rodině ve skupině, kde jsou děti, o které se dohadují čerstvě rozvedení rodiče).

Metody musí být možné a atraktivní pro cílovou skupinu. Např. jednotlivé aktivity kurzu Dobro a zlo by se mívaly účinkem u žáků na prvním stupni, kteří ještě nemají rozvinuté abstraktivní myšlení a myšlení v rámci širších souvislostí, a stejně tak i zážitkové pohybově náročné aktivity by mohly být neadekvátní například pro aktivní skupinu důchodců.

---

²⁹ Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

³⁰ Holec, Ota: Instruktorový slabikář, Prázdninová škola Lipnice, Praha 1994, str. 97 a následující

Zároveň nesmíme zapomenout všem vytvořit vhodné podmínky pro snadné fungování celého programu – zejména stravu a zasloužený odpočinek, aby zbytečně nedocházelo k přetažení a nevrlosti, jak účastníků, tak instruktorů, díky čemuž by trpěla kvalita programu. A neustále – nejenom v průběhu kurzu, ale také po celou dobu realizace jednotlivých kurzů reflektovat a snažit se zdokonalovat svoji práci.

Není toho málo, na co je potřeba dávat pozor, a zároveň můj výčet ani není vyčerpávající. Každý kurz je jiný, a proto je dobré alespoň u prvních kurzů si stále dělat poznámky, abychom předešli nenadálým situacím a případně s nimi mohli v příštích realizacích počítat. Není toho málo, ale dobrá příprava je podmínkou a předpokladem dobře odvedené práce!

13. Závěrečné zamyšlení

Orientační dny v České republice jsou stále ještě dosti neprobádanou, avšak úrodnou půdou. Ve své práci jsem se snažila ukázat na pilotním kurzu Dobro a zlo, že jsou velkou výzvou pro práci církevní organizace s mladými. A to nejenom z hlediska náboženských témat, ale hlavně otázek, které život mladých provázejí. Jako aktivita primární prevence sociálně patologických jevů nabízí možnost pedagogům a dalším institucím zabývajícím se systematicky primární prevencí, jak skloubit návaznost na Rámcové vzdělávací programy a zároveň další dokumenty určující postupy práce v oblasti primární prevence, a to hlavně atraktivní formou. Orientační dny ukazují zážitkové styly práce, které jsou ověřené a fungují, nikoliv zastaralý model represivních přednášek, které téměř nikoho neoslovovaly. V celém procesu práce je nezbytné fungování zpětných vazeb a reflexí, kvůli neustálému zkvalitňování nabízené služby.

Přesto jsou zatím systematicky realizovány pouze dvěma organizacemi, i když snahou by bylo rozšířit je do více míst a umožnit tak širší, nový a atraktivní pohled na církev samotnou.

Ve své práci jsem se snažila podat co nejucelenější pohled metody realizace primární prevence, jak úvodem do problematiky Orientačních dnů, tak také zároveň stylům a metodám práce, kterými se zabývají. Hledala jsem důvody úspěšnosti jejich práce a zároveň jsem pojmenovávala pilíře, na kterých je nutné postavit kurz, aby byl úspěšný.

Nejvíce jsem vycházela z vlastních zkušeností nejen s těmito kurzy, z rozhovorů s realizátory, účastníky i pedagogy a samozřejmě z interních materiálů realizátorů a knih, materiálů zabývajících se primární prevencí a literatury zabývajících se zážitkovou pedagogikou.

Myslím, že Orientační dny pro školy jsou úrodnou půdou a věřím, že jednou se podaří zasít semeno této myšlenky do další úrodné půdy, díky které bude moci nadále klíčit a hlavně zvyšovat svůj potenciál.

14. Resumé

PRIMARY PREVENTION *based on the School Orientation Days within the course Good and Evil*

The objective of my work is to familiarize, describe and consequently evaluate School Orientation Days in terms of the effectiveness of the projects of primary prevention - the project of primary prevention which is based on multifarious and effective methods of the primarily preventive courses with a background of experiential education and clerical pillars. A particular part is dedicated to one of the courses named Good and Evil.

At my work I deal both with history of the antecedent of this project and the contrast of clerical activity and the activity realized in the field of primary prevention. Subsequently already aiming on the activities realised in Hradec Králové on the specific set objectives, proven methods, courses offered and consequently evaluation of their effectiveness.

The course Good and Evil has already been held at the bishop's residence in Hradec Králové since 1998. It is intended primarily for students at 1st and 2nd degree of secondary school, whereas prevention in this age should focus mainly to prevention of dependencies and solving difficult situations. The course blends activities directed to the value ladder of the young people, self-cognition and creating space of trust towards others. One of the great subjects of the course are critical situations and a wide spectrum of their solutions and also dependencies. The aim of the course is to invite reflections in terms of wide connections as well and there are also included activities that purposely create space for discussion over religious subjects. It is a two-day course and composed of several parts, mainly of experimental activities - plays and discussions, an important place in the programme fills reflection over experienced activities at the end of each part.

In this work I devote myself not only to the description of this course, but simultaneously to its evaluation both from the position of course makers, teachers and students and also from my own point of view. At the end of my work I devote myself to the reasons of the fruitfulness of the course. Further information to single data related to OD, particular activities, word evaluation done by the course participants, pedagogues and newspaper articles are included in the attachment section.

15. Použitá literatura

- Bártová, Jana: *Prevence není nikdy dost*, Sportpropag pro Výzkumný ústav Pedagogický, Praha 1996, 24 s.
- Csikszentmihalyi, Mihaly: *O štěstí a smyslu života*, Lidové noviny, Praha 1996
- Evaluace a diagnostika preventivních programů, MŠMT, Praha 2002
- Generální kapitula Salesiánů Dona Boska: *Dokument 23: Výchova mládeže k víře*, 1990
- Holec, Ota: *Instruktorový slabikář*, Prázdninová škola Lipnice, Praha 1994
- Jedlička, Richard; Kořa Jaroslav: *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*, Karolinum, Praha 1998, 169 s. ISBN 80-7184-555-8
- Jeřábek, Jaroslav; Tupý Jan: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, VÚP Praha 2005 <http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>
- Kaplánek, Michal: *Pastorace mládeže*, Salesiánská provincie Praha ve spolupráci se Sal. Střediskem mládeže v Praze – Kobylisích, Praha 1999, 125 s. Pro vnitřní potřebu
- Langmeier, Josef; Krejčířová Dana: *Vývojová psychologie*, Grada Publishing, Praha 1998, 344 s. ISBN 80-7169-195-X
- Martínek, Michael: *Orientační dny pro školní třídy. Nová forma pastorace mládeže v české církvi – vývoj, principy, zkušenosti.*, seminární práce z CMTF Olomouc, nepublikováno
- Matoušek, Oldřich: *Slovník sociální práce*, Portál, Praha 2003, využitá str. 164, ISBN 80-7178-549-0
- Národní plán rozvoje vzdělání v České republice, Bílá kniha, MŠMT, Praha 2001
- Nešpor, Karel: *Vaše děti a návykové látky*, Portál, Praha 2001, 157 s. ISBN 80-7178-515-6
- Nešpor, Karel; Csémy, Ladislav: *Léčba a prevence závislostí*, Psychiatrické centrum Praha 1996, 203 s. ISBN 80-85121-52-2
- Nešpor, Karel; Csémy, Ladislav; Pernicová, Hana: *Prevence problémů působených návykovými látkami na školách*, Besip MV, Praha bez vrocení, 124 s.
- Nešpor, Karel; Csémy, Ladislav; Pernicová, Hana: *Zásady efektivní primární prevence*, Sportpropag, Praha 1999, s. 40.
- Neuman, Jan: *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, Portál, Praha 2000 (3. vydání), 325 s ISBN: 80-7178-405-2

Orientierungstage für Jugendliche. Katholische Schüler/innen-Jugend der Diözese St. Pölten, 1999, s. 9.

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého: *Úloha školy ve výchově ke zdravému životnímu stylu se zaměřením na ochranu proti závislostem*, referáty z pracovního semináře, Olomouc 1997

Prokešová, Miriam: *Sborník pro metodiky protidrogové prevence a sociálně patologických jevů*, Repronis, Ostrava 2000, 98 s. ISBN 80-86122-59-X

Řezníček, Matouš: *Možnosti prevence negativních jevů u mládeže v podmínkách středního odborného učiliště*, Učební závod Stavebních závodů Praha, Oborové středisko vzdělávání Praha 1988, 118 s. Pro interní potřebu SOU

Řezníček, Matouš: *Východiska prevence sociálně patologických jevů*, Středisko sociální prevence, Praha 1997, nestránkováno

Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek, MŠMT Praha 2005

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008

Vágnerová, Marie: *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*, Portál, Praha 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0

Volný čas a prevence u dětí a mládeže, MŠMT, Praha 2002

Internetové stránky

Orientační dny v Hradci Králové: <http://www.diecezchk.cz/biskupstvi/orientacni-dny.html>

Orientační dny v DIS ve Fryštáku: <http://www.disfrystak.cz/texts/od/charakter.html>

Německá internetová encyklopedie: <http://de.wikipedia.org/wiki/Orientierungstage>

Český statistický úřad:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvательства_podle_vysledku_slodb_2001753951

Portál o drogách: www.odrogach.cz

Organizace Česká cesta zabývající se zážitkovou pedagogikou : www.ceskacesta.cz

Ministerstvo mládeže školství a tělovýchovy: www.msmt.cz

Interní materiály

- Kobylíková Jana: Projekt Orientační dny pro školy Královéhradecké diecéze, 2005
- Zpětné vazby účastníků a pedagogů kurzu Dobro a zlo
- Výroční zpráva 2005
- Popisy kurzů a hry ke kurzům

16. Přílohy

16. 1 Příloha 1 - Podklady Orientačních dnů

Podkladem pro vznik aktivit v Hradci jsou linie preventivních programů realizovaných státními i nestátními subjekty a vzájemná kooperace ve výchovně vzdělávacích aktivitách na poli prevence. Jedná se zejména o materiály:

- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008
- Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání,
- Vyhláška 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních,
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, čj.: 14514/2000–51 k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže,
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, čj.: 28 275/2000-22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení,
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, čj.: 14 423/99-22 k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, čj.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví,
- Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám
- Usnesením vlády ČR č. 1305 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2005 – 2009
- Standardy odborné způsobilosti pro poskytovatele programů primární prevence užívání návykových látek
- Usnesení vlády ČR č. 393 ke Strategii prevence kriminality na léta 2005 – 2008
- Strategie prevence kriminality na léta 2004 – 2007

- WHO Zdraví pro všechny 21. století – Cíl 12
- Usnesení vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny ve 21. století
- Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek, dokumentu MŠMT z roku 2005

V průběhu fungování Orientačních dnů se obecným a nejdůležitějším pilířem OD stala již zmiňovaná Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy (aktuálně na období 2005 - 2008), a to zejména její základní cíle primární prevence sociálně patologických jevů:

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj a podpora sociálních kompetencí

16. 2 Příloha 2 – Příběh Bob a Alice – aktivita z kurzu Dobro a zlo

BOB A ALICE

Byla jedna nádherná, překrásná země. Uprostřed této země tekla hluboká a široká řeka, bohatá na spoustu ryb, které přinášely obživu lidem, žijícím na jejich březích. Přes řeku se táhnul most, jediná cesta spojující oba břehy.

Na jednom břehu žil mladý rybář, jmenoval se Bob. Každý den chodil k řece, lovil ryby, prodával je na trhu a za utržené peníze si celkem dobře hospodařil.

Na druhém břehu žila milá, hezká mladá dívka, jmenovala se Alice. Alice chodila k řece, ráda se procházela po jejím břehu, pozorovala přírodu a cítila se velice šťastná.

Jednoho dne se Alice procházela opět po břehu řeky a zabloudila do míst, kde ještě nebyla. A co nevidí: přes řeku se táhne most. Dívka přemýšlela, napadlo ji, že by se mohla podívat, co je na druhém břehu. Dlouho se nerozmýšlela a most přešla. Chodila po druhém břehu a jak tak kouká kolem sebe, potká Boba jak sedí u vody a chytá ryby. Dali se spolu do řeči. Bobovi se Alice moc líbila a ani Alici nebyl Bob lhostejný. Povídali si celé odpoledne a bylo jim spolu moc hezky. Večer, když už se oba loučili, pozval Bob Alici na rande. Domluvili se, že v neděli večer přijde Alice opět za Bobem na druhý břeh.

Čas utíkal, neděle večer se blížil a Bob se nesmírně těšil na svou Alici. Také Alice se už nemohla dočkat a počítala dny, kdy už svého Boba zase uvidí.

Ale co se nestalo. V sobotu přišla velká povodeň. Řeka se rozvodnila a její mohutná síla ztrhla most a odnesla ho pryč.

Alice v neděli večer spěchala za Bobem. Když ale přišla k místu, kde stál most, zjistila, že ho vzala voda a ona neví, jak by se za svým milovaným Bobem dostala. Chodila bezradně sem a tam, až najednou narazila na převozníka. Přišla k němu a prosila ho, zda by ji nepřivezl na druhou stranu. Převozník ji řekl: „Ano, já Tě klidně převezu na druhou stranu ale něco za něco: chci, abys se mnou strávila noc.“

Alice byla celá nešťastná, ale převozník trval na své podmínce. Alice si šla proto na radu ke své matce. Ptala se jí, co má dělat. Ta ji odpověděla: „podívej, já ti radit nebudu. Ty si skoro plnoletá, musíš si v tomto poradit sama.“

Alice znovu bloudila po břehu a přemýšlela. Touha vidět Boba byla stále silnější a tak znovu šla k převozníkovi a zkusila ho ještě jednou přemluvit. Ten ale trval na svém a tak Alice nakonec povolila a strávila s převozníkem noc.

Na druhý den ji převozník převezl na druhou stranu. Alice, celá šťastná, spěchala co nejrychleji za Bobem. Našla ho, jak smutný sedí na břehu a myslí na ni. Když ji uviděl, celý šťastný k ní přiskočil a oba se objali. Pak se spolu procházeli a mluvili a zase jim bylo dobře.

Pojednou se ale Bob zeptal Alice, jak se vlastně dostala na druhou stranu, když přece voda ztrhla most. Alice nejdříve nechtěla Bobovi říct, co se stalo, ale Bob se zeptal znovu a tak mu Alice popravdě vypověděla, jak ji převezl převozník, ale že se za to s ním vyspala, ale udělala to jen proto, aby se za ním mohla dostat.

Bob, když to uslyšel, to ale rozzlobilo a milou Alici jednoduše vyhodil.

– Alice, celá nešťastná, kráčela po břehu a plakala. A tu potkala siláka. Silák se Alice zeptal, proč pláče, a ta mu vše po pravdě vypověděla i to, že ji Bob vyhodil. Silák se na Boba naštvál, šel a zmlátil ho. Alice to vidí, a milému Bobovi se zasměje.

Tady náš příběh končí.

16. 3 Příloha 3 – Tabulka AIDS – podklad pro stejnojmennou aktivitu

Jméno	Věk	Zdravotní stav	Způsob přenosu	Zaměstnání	Rodina	Životní úroveň
Honza	0,5	špatný	od matky	-	osamělá rómská matka	životní minimum
Ivan	35	špatný	manželská nevěra	skladník	2 děti a žena	nízká
Nad'a	22	dobrý	drogy	zdravotní sestra	sama	střední vrstva
Iva	15	velmi dobrý	sex	prostitutka	2 bratři a matka	bohatá rodina
Ríša	65	50/50	transfuze krve	lékař	na něm závislá manželka	dobry venkovan

16. 4 Příloha 4 – Úvodní slovo ke hře Osud

Milé dámy, vážení pánové,

dovolte mi, abych Vás přivítal na tomto, pro Vás zřejmě neobvyklém, místě. Možná se ptáte, proč zrovna toto místo, proč zrovna kostel. Odvěká touha lidí porozumět svému životu, nahlédnout do tajemství bytí a touha po překročení prahu nesmrtnosti se odráží v každém lidském věku, v každém náboženství. Lidé si od nepaměti stavěli chrámy, budovali posvátné jeskyně, vykonávali rituální obřady na různých výjimečných místech v přírodě. Budhisté, hinduisté, taoisté, křesťané, lidé z přírodních národů. Ti všichni hledali a dodnes hledají. Zdi jejich posvátných staveb slyšely mnohý pláč nad těžkostmi, které doprovázejí lidské bytí, slyšely mnoho proseb, ale také mnoho díky a mnoho chvály tomu, pro kterého byly postaveny. S trochou nadsázky můžeme říci, že se v těchto místech odehrával a odehrává celý lidský život ve všech jeho podobách.

Lidé tu ale nehledali a nehledají pouze to, co je přesahuje, ale přicházejí sem také proto, aby zde našli klid pro zamyšlení se nad sebou, nad svým životem. V tichu posvátných zdí se naskytá možnost hledat odpovědi na otázky: „Jaký jsem?“ „Kdo jsem?“ „Co mám dělat v konkrétní životní situaci?“ „Co je pro mě v životě vlastně důležité?“ Vy máte nyní možnost stát se takovými lidmi. Máte možnost využít dnešního pozdního večera k přemýšlení nad sebou samým, nad svou vlastní životní cestou. Před Vámi se otevírá prostor zdejšího chrámu, který se za malou chvíli stane prostorem Vašeho života.

Vstup a následné chování v tomto prostoru má ale – stejně tak jako život – svá pravidla. Prosím Vás, abyste je nyní velmi pečlivě poslouchali. Pokusíme se Vám nyní vysvětlit, co bude Vaším úkolem, a poté zodpovědět případné dotazy.

16. 5 Příloha 5 - Hodnocení kurzu Dobro a zlo účastníky a pedagogy

Hodnocení kurzu „Dobro a zlo“ – ukázky

*Vybrané odpovědi účastníků na dotazník předaný bezprostředně po skončení kurzu
(jaro 2004 – jaro 2005)*

1. *Co se Ti na programu nejvíce líbilo a proč, co Ti to přineslo?*

- Líbily se mi úplně všechny hry prvního dne – pavouk, v tý kapličce, ulička důvěry, padání z bedny... To vše se mi moc líbilo, protože s každou hrou jsem v sobě něco překonala, něco objevila. Odnesla jsem si z toho opravdu hodně.
- Velice se mi líbil celý duch kurzu, který jste vytvořili. (...)
- Nejvíce se mi líbilo to, že se naše třída jakýmsi způsobem sblížila, a to hlavně při pavučině. Tam jsme spolupracovali jako kolektiv a pochopili jsme, že sami to v životě nedokážeme a vždy je dobré mít vedle sebe někoho, na koho je spoleh.
- (...) Také se mi líbil pád důvěry, kde jsem se zprvu bál, ale pak jsem se odhodlal a stálo to za to. Naučil jsem se tam věřit svým spolužákům (alespoň většině).
- To je těžké říct, myslím si, že to bylo vážně velmi zajímavé. Strašně mě bavilo poslouchat názory na život od druhých lidí. Člověk se pak zamyslí nad vlastním názorem a třeba si ho i upraví. A strašně mě bavilo, jak jsme měli určit, komu dát vakcínu. To rozhodování bylo ale těžké.
- Mně se strašně líbily venkovní hry, ale taky se mně líbil kruh po pravici, kdy jsem byla dost překvapená, že mě třikrát pozvali, to jsem nečekala. Ale nejlepší byla meditace. To jsem opravdu potřebovala, protože zmatky a překážky nového života na SŠ mě opravdu hodně vysílily. V kostele jsem se nad sebou opravdu zamyslela a uvědomila si, že se dají všechny životní překážky překonat (pokud to teda opravdu jde). Dalo mi to za dva dny opravdu dost, nejen, že jsem poznala své spolužáky, ale také sama sebe a chuť do života.
- Nejvíce se mi líbila návštěva a hra v kostele. Sice jsem měla strašný strach a v té chvíli to bylo docela strašný a psychicky dost náročný, ale jsem ráda, že jsem to zkusila. Je to zkušenost a život je taky o zkušenostech.
- Nejvíce se mi líbil večerní program. Bylo to takové nevšední, neobyčejné, co neprožíváme každý den! Uvědomila jsem si cenu života, rodiny, přátel a důležitost našeho rozhodování. V posledním kruhu jsem si odpočinula, přemýšlela, „co by, kdyby“, a krásně jsem se uvolnila také při relaxaci nahoře v pokoji, bylo to fakt nádherný.
- Všechno, protože už 2 dny mám pocit „lásky na rozdávání“. Prohloubili jste naše vztahy. Cítila jsem se tu moc krásně a nezapomenu na to. V dnešní době je nádhera, že se vůbec někdo zabývá VZTAHY a dobrem a zlem. Duše potřebuje

obnovu. A ta moje ji tady doopravdy zažila. Nechce se mi domů. Ale bude to lepší s tím, že vím, co teď mám.

2. *Co se Ti na programu nelíbilo a proč, co bylo pro Tebe nudné a nepřínosné?*

- Myslím, že to měli instruktoři dobře vymyšlené, nevyskytlo se nic, co by se mi nelíbilo. Sice jsem občas měla ze začátku z něčeho strach, ale pak už to bylo v pohodě.
- Bylo pro mě těžké mluvit před ostatními.
- Nabitý program – málo volného času.
- Myslím, že žádná aktivita nebyla nudná a všechno bylo něčím přínosné a z každého si něco odnesu. Ale nejvíc se mi nelíbilo, že jsme na všechno museli říkat své reflexe. Protože člověk většinou prožívá pocity, které neumí vyjádřit slovy.
- Ani nemám žádné výhrady. Byly to pro mě pěkně strávené dva dny.

3. *Chceš-li dodat něco k instruktorům... (Jak Ti vyhovoval jejich přístup k Tobě atd.)*

- Přístup instruktorů byl kamarádský, měli smysl pro humor a hlavně pochopení, a to si myslím, že je dost důležité!
- Hodně mi pomohlo, že jsem mohla instruktorům tykat. Považovala jsem je tak za sobě rovné, za mé přátele, za lidi, kterým můžu důvěřovat.
- Chovali se přátelsky, pohodově. Do ničeho nás nenutili a vyslechli. Fakt super!!
- Instruktoři = VÝBORNÝ. Hlavně se mi líbila vaše otevřenost. Jste skvělí a moc děkuji za to, že jsem měla příležitost tohle všechno prožít. DÍKY!
- Jste úžasní lidé. Vaše práce se mi moc líbí. Umíte člověka povzbudit, rozveselit a dodat mu sebevědomí. Líbil se mi i přístup, jakým jste nás přijali a jak jste se k nám chovali, přestože jste nás vůbec neznali. Každý z vás je velká osobnost. Moc vás obdivuju.
- Instruktoři jsou ti nejlepší lidé, s kterými se dají dobře řešit problémy, a když nějaký budu mít, vím, kam se obrátit. Dělejte to dál, protože to dodá mnoha nesebevědomým lidem odvalu a chuť do života. Jsem překvapená, co se za 2 dny dokáže změnit.

Hodnocení kurzu „Dobro a zlo“ pedagogy

1) Co se Ti na programu nejvíce líbilo a proč?

- Všechny aktivity byly dobře připraveny, zajištěny a zorganizovány. Každý v nich něco našel, co ho zaujalo. Líbilo se mi, že to je dělané nenásilnou formou a vyvážená tělesná a rozumová stránka. Žáci mají možnost se projevit i jinak, než jim umožňuje škola. A tím je učitelé mohou lépe poznat.
- Celkově skvěle připravené, dobré střídání činností, aktivity vedou k jasnému cíli. Nejpůsobivější je kostel, ta atmosféra podtrhne uvědomění si hodnot. Dobrá je i hra Místo po mé pravici je volné, učí nás říkat do očí pozitivní věci. Hra s AIDS – dobré rozhodování a diskuse.
- Vytvoření nenucené atmosféry důvěry, v níž studenti byli schopni komunikovat i hodně osobní věci. Dobře skloubené prvky spíše instruktivní – informativní, dále vlastní přemýšlení a možnost zážitku. Program pestrý a plný. Nebyly prostoje a nuda. Rychle to uteklo a mnoho se stalo. Pokračujte!
- Takové pojetí výchovy je nesmírně cenné. Dětem se nevnučuje – a přece se vychovávají. Ode všech, kteří zdejší kurzy absolvovali, bylo slyšet i cítit nádherně prožité dva dny. Díky – skromné díky za velké věci...

2) Co se Ti naopak nelíbilo, co bylo pro Tebe nudné a nepřínosné?

- Všechny aktivity pro mě byly přínosem a rozhodně nebyly nudné!!!
- Osobně nejméně kladně hodnotím Pád důvěry. Jde ovšem pouze o můj čistě subjektivní názor ovlivněný silným strachem z výšek, hraničícím až s fobií.
- Nemůžu říct, že by se mi něco nelíbilo.
- Něco by se asi našlo, ale muselo by se více hledat...

3) Chceš-li dodat něco k instruktorům... (Jak Ti vyhovoval jejich přístup k Tobě atd.)

- Nasazení a zápal lektorů => super!!! Hry – perfektní. Nemělo to chybu, příští rok zase na shledanou, alespoň v to doufám.
- Odborníci, tolerantní, chápající, trpěliví, přátelští. Díky, byla to nová zkušenost, nová cesta a určitě obohatila, přivedla k zamyšlení. (Ráda si někdy příště něco podobného zopakují.) Lidskost a tolerance musí přeci zvítězit!!! (I v přetechizovaném světě.)
- Byla z vás cítit bezprostřednost, ale i dobrá příprava, otevřenost.
- Naprosto bez připomínek. Kamarádští, citliví, nikdo nikomu nic nevnucoval.

16. 6 Příloha 6 – Diskuze s realizátory kurzu

Nad Orientačními dny...

1. Co znamená, že jsou kurzy organizovaný církevní institucí? Mají kurzy nějaké náboženské podtexty?

Předně je možné říci, že pracovníci „církevní instituce“ mají výhodu v tom, že se mohou opřít o bohatou zkušenost církve zaznamenanou jak v teorii, tak podloženou zkušeností. My opíráme hlavní myšlenku projektu Orientační dny pro školy například o encykliku Evangelii nuntiandi, což je jeden ze základních novověkých celocírkevních dokumentů o úsilí Církve přiblížit všem lidem radostné poselství evangelií - tj. úsilí Božím osvobodit člověka od všeho, co mu škodí k dosažení šťastného a smysluplného života. Tento dokument mimo jiné rozlišuje adresáty tohoto poselství a obrací se také ke všem lidem bez ohledu na jejich postoj k víře v Boha v křesťanském pojetí. Vychází z toho, že jednou ze základních hodnot života lidské společnosti je stejná důstojnost všech lidí. Každý člověk z ní může žít tím více, čím více má rozvinuto svoje „lidství“, čím je lidsky vyvrálenější. S těmito termíny operuje například i psychologie a jiné vědy zabývající se lidskou společností, nejsou tedy čistě „náboženské“, ale jsou společné jak křesťanství, tak demokratické společnosti. My vycházíme z přesvědčení, že lidská zralost pomůže každému jak v jeho životě „bez víry“, tak je zároveň předpokladem k přijetí víry, která člověku dá hluboký smysl života. V kurzech Orientačních dnů nám však „stačí“ pomoci jejich klientům udělat alespoň malý krůček v procesu lidského dozrávání, v ideálním případě i otevřít perspektivy tohoto procesu a nasměrovat ho.

2. Co to znamená pro vaši práci/ pro vás?

Pomáhá nám to uvědomit si přirozené předpoklady víry a skutečnost, že o své víře můžeme účastníkům našich kurzů svědčit především vlastními postoji, jednáním, způsobem řešení problémů, komunikace s nimi apod. Dále nás to nutí zabývat se podrobně problematikou důstojnosti člověka, jeho sebehodnocením, zdravým sebevědomím apod. Zkoumáme tyto procesy a prostřednictvím vhodně zvolených metod se snažíme pomoci našim klientům je poznávat a usměrňovat.

3. Co byste chtěli mladým předat? Máte nějaký osobní cíl ve své práci? Daří se tento cíl úplně/částečně naplňovat?

Základem již zmíněné důstojnosti člověka je uvědomění si vlastní „ceny“, ale i omezenosti (na všechny problémy nestačím sám, potřebuji k tomu druhé). Objevit svoji cenu je možné pomocí druhých lidí – a od toho jsme na kurzech my, lektori, kteří se snažíme realizovat náš program tak, aby docházelo k posílení a zviditelnění toho dobrého, co v každém z našich klientů je. To jim pak může pomoci rozvíjet pozitivní postoj k sobě i k druhým lidem.

Výsledky našeho úsilí nejsou závislé jen na naší práci a na našich metodách, ale také na množství bariér, které každý v sobě má, a které mu brání se otevřít a něco se sebou dělat. Můžeme ale říci, že velké procento účastníků alespoň malý krůček vzhledem k cíli kurzu udělá, jak vyplývá z jejich hodnocení programu, a z toho máme radost. Nepovažujeme to ale za výsledek definitivní, vždyť nám jde o nastartování nebo podporu procesu dozrávání a my už často nemáme možnost sledovat, jakým tempem a způsobem jednotliví frekventanti na této cestě pokračují.

4. Co pro vás znamená dobře odvedený kurz? Jak poznáte dobře odvedený kurz?

Dobře odvedený kurz – účastníci odjíždějí spokojeni.

Atmosféra kurzu – přímé reakce účastníků i pedagogů.

Zpětná vazba bezprostředně po skončení kurzu.

Návštěva po několika týdnech ve škole.

5. Máte pocit, že směřujete kam chcete nebo vám při práci / v práci něco chybí?

Pracujeme s „živým materiálem“, každá třída je jiná. Známe principy, ale nemůžeme říci, že si v každém jednotlivém případě víme rady, jak právě tomuto mladému člověku pomoci. Stále se máme co učit, nikde nelze nalézt hotové „recepty“. Podněcuje nás to k teoretickému vzdělávání i k hlubšímu vyhodnocování nabytých zkušeností.

6. Co se změnilo v roce 2006? (počet kurzů, rozšíření kurzů do dalších škol?, nové prvky v programech? Noví spolupracovníci? Nové vize?)

V roce 2006 jsme uspěli v grantovém řízení z evropských strukturálních fondů a na základě toho jsme v září 2006 přijali na Biskupství královéhradecké pro projekt „Orientační dny“ dva nové pracovníky. To nás přimělo k nové diskusi o cíli celého projektu i jednotlivých programů, které obsahuje. Noví pracovníci mají nové znalosti a zkušenosti a v současné době si je vzájemně předáváme a hledáme cesty, jak dále v naší programové nabídce. Rozšíření kurzů do nových regionů a co do počtu plánujeme v následujících letech.

7. Co myslíte, že je vašim tzv. know-how díky kterému máte stále vzrůstající zájem o vaše kurzy?

Je to pozitivní přístup k prevenci – nezastrašujeme, nevyhrožujeme, co se může stát, ale snažíme se posílit dobro v člověku, aby byl schopen být nositelem lásky k sobě i ostatním lidem. Snažíme se vést člověka ke svobodě, která neomezuje lidi kolem nás, která přináší pokoj. Bezprostřední výsledky se projevují již v atmosféře kurzu, a dále v hlubokých zážitcích, které účastníci nosí ještě dlouho v sobě a jsme přesvědčení, že působí na jejich postoje k mnoha věcem v jejich životě.

Nad kurzem Dobro a zlo...

1. Jak vznikl tento kurz – jak vznikl první program?

Prvním impulsem byla motivace přiblížit mladým lidem Bibli jako knihu inspirující k hledání hodnot, o které mohou opřít svůj život. Autory kurzu byli jak pracovníci Biskupství, tak studenti Vyšší odborné školy Jabok. V dalších letech kurz získal zaměření na primární prevenci primárně patologických jevů proto, že to byl velmi aktuální požadavek naší společnosti, na jejíž uskutečňování je ochotna věnovat finanční prostředky.

2. Jak bys zhodnotila vývoj kurzu Dobro a zlo v čase (od vzniku do dneška)?

V závislosti na zkušenostech z realizovaných kurzů se upřesňoval hlavní cíl kurzu a postupně se měnila i jeho metodika. V původním programu byly jak obsaženy jak zážitkové metody, tak například přednášky s diskusí a např. meditace obrazů nebo diskuse o filmu. Ty byly postupně nahrazovány zážitkovými aktivitami, které se jeví jako nejúčinnější pro drtivou většinu účastníků.

3. V čem vidíš hlavní klady kurzu? Proč je tak úspěšný a je o něj stále zájem?

Dotýkáme se základního problému člověka – jsem cenný v očích druhých i před sebou samým. Díky zážitku a reflexi, ze které vzniká zkušenost, ovlivňujeme postoje mladého člověka a zároveň mu poskytujeme poznání o sobě samém, o spolužácích, o některých aspektech vztahů mezi nimi. Většina z toho jsou zážitky kladné, které člověka povzbuzují. To může být důvodem, proč se daří oslovit tímto programem převážnou část klientů a proč jsou s ním spokojeni. Podobnou zkušenost si na kurzu udělají i učitelé, které z programu nevyřazujeme, ale naopak jim nabízíme partnerskou účast, a ti, když vidí bezprostřední výsledky, mají zájem o kurzy pro mladší ročníky školy a často doporučí program kolegům z jiných škol.

4. Má kurz nějaké slabiny či části, které se obměňují nebo měly by se obměnit?

Občas některá aktivita nevyzní tak, jak bychom si představovali – nepodaří se z ní „vytěžit“ nic nebo jen velmi málo pro cíle kurzu. U některých se to stává častěji. Diskutujeme o tom, stále hledáme a objevujeme nové způsoby. Nejdále jsme v programu Dobro a zlo, který se koná už od roku 1998, hodně práce nás ještě čeká na programu N-téčko.

5. Co ti při realizaci tohoto kurzu pomáhá a naopak co je pro tebe při práci problematické?

Co pomáhá: víra a přesvědčení o správnosti a potřebnosti své práce, osobní postoj, tým spolupracovníků, postoje účastníků, vzdělávání.

6. Nemáte strach při tak dlouhé realizaci, že kurz může sklouzávat ke stereotypnímu přístupu realizátorů?

Kurzů se účastní různé třídy s různými lidmi, proto je vždy nutné jednat přizpůsobivě v daných situacích, je třeba brát ohled na účastníky a program přizpůsobovat jejich potřebám. Tímto se kurzy nestávají stereotypními. Každá třída vyžaduje osobní přístup a osobní nasazení od lektorů. Každý kurz nás vnitřně obohatí, neboť každý člověk je jedinečný a přináší pohledy, které nás dosud nenapadly, nebo nám dojdou nové souvislosti. Tato práce je velmi dobrodružná.

7. Jsou všechny třídy stejné, nebo byly nějaké výrazně dobré či nespolupracující třídy?

Třídy jsou různé, některé se jeví i jako velmi málo spolupracující. Záleží na složení účastníků, jejich přístupu, na tom, jak se s nimi pracuje ve škole, a také jejich očekávání. V každém kurzu se snažíme o naplnění cílů a o co nejlepší přístup lektorů k žákům. Bezprostřední výsledky jsou někdy klamné, máme zkušenost, že kurzy přinášejí výsledky, nad kterými žasneme, i těm jedincům, o kterých se nám zdálo, že jsme je programem nijak neoslovili. My si musíme stále připomínat, že jen zaséváme, a není nám, ostatně jako všem pedagogickým pracovníkům, dopřáno, vidět plody své práce. Tato semínka dozrávají velmi pomalu.